

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

9-3
maart
2000

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

bijen

Van de redactie

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357

Jaargang 9, nummer 3, maart 2000

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofdredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie M.J. van Iersel, A.M. Kuypers, R.H. Molenaar, en A. Vermaas

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, O. de Kat, A. Neve, Chr. Smeekens en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 4224 22

Telefax 0317 4241 80 E-mail bijenhuis@tip.nl

Serveraansluiting VBBN zoemlijst: listserv@lifenet.nl

Stuur een E-mail naar bovengenoemd adres, met vermelding in de onderwerpregel en de body van het bericht:

Subscribe VBBN_ZOEM-L

Homepage VBBN: <http://www.tip.nl/users/bijenhuis>

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013 5836350

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 10.88.813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).

Opplage 7.600

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f 20,00 per 20 woorden, elk extra woord f 0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat: tekening door Jeannette van der Aa

Het gaat niet zo geweldig met onze bijtjes in 't Gooi. Als ik juist ben geïnformeerd hoeven we niet op koolzaad te rekenen in Zuid-Flevoland (verstedelijking), zal er (veel!) minder distel worden aangetroffen in verband met bosaanplant en zullen bijen geen plaatsje meer rond de Oostvaardersplassen krijgen toebedeeld. Concreet: ons 'drachtgebied' wordt aangetast. Misschien zou het aardig zijn als Staatsbosbeheer eens iets dieper in de ziel van de imker wilde kijken! Preventieve maatregelen met betrekking tot het Amerikaans vuilbroed vraagt al zoveel aandacht van onze imkers. Laat ze in alle rust tenminste hun hobby bedrijven. Ons maandnummer van BIJEN staat weer vol met boeiende lectuur, talrijke handwijzingen en intens leesplezier. Tot slot heb ik een goed gevoel dat een fusie van onze organisaties eerder gestalte krijgt dan we vermoeden. 'Eendracht maakt macht'! Ik wens de organisaties dan ook veel wijsheid toe.

Rob Molenaar

Inhoud

Monitoringonderzoek AVB in 1999	E. Kamp	67
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens	69
Eerste levenstekens	M. Verspaandonk-Schijvens	70
Bijenplant	Arjen Neve	72
Van heinde en ver	Otto de Kat	74
Antwoord uit de praktijk	M.J. van Iersel	75
Van imker tot imker	Ko Zoet	76
Nieuws van Schier	J. Charpentier	78
Imkerervaringen	Frans Roskam	79
Imkerpraktijken	M.J. van Iersel	80
De lezer schrijft		
Wie durft... ..		82
Fusie moet uitgaan van leden		82
Reactie op reuma-enquête		82
Straatnaamborden en bijenhouderij		83
Buckfastdag Regio Noord		83
Doppenmethode; de organisatie	J. Charpentier	84
Engeltjes met angeltjes!	Jan van de Veluwe	85
De doppenmethode	M.J. van Iersel	87
Verenigingsnieuws		
Suikerformulier VBBN		89
Uit de PC van de voorzitter		89
Koninginnenteeltdag 25 maart		89
Van de bestuurstafel		90
Familieberichten		91
Kalender		01
Cursussen		93
Vraag en aanbod		94
Adressen		95

Monitoringonderzoek naar Amerikaans vuilbroed in 1999

Elbarte Kamp, ID-Lelystad

Amerikaans vuilbroed wordt veroorzaakt door sporen van de bacterie *Paenibacillus larvae subspecies larvae (Pll)*. Sommige bacteriesoorten vormen sporen om onder slechte omstandigheden lang te kunnen overleven. Sporen zijn moeilijk dood te krijgen, ze zijn ongevoelig voor normale bacteriedodende middelen en zijn relatief ongevoelig voor hitte. Amerikaans vuilbroed is een aangifteplichtige ziekte (Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren). De imker moet een verdenking melden bij de burgemeester van zijn woonplaats. Na de melding komt een ambtenaar van de Rijksdienst voor keuring van Vee en Vlees (de RVV) langs om te kijken of er inderdaad sprake is van vuilbroed. Als de ambtenaar van de RVV vuilbroed constateert dan worden er een of meerdere raten naar het ID-Lelystad gestuurd voor bacteriologisch onderzoek. Isoleren wij vervolgens *Pll* uit de raten dan worden de volken van de imker geruimd (stamping-out beleid). Er wordt een vervoersverbod ingesteld en een traceringonderzoek uitgevoerd. Het stamping-out beleid wordt betaald uit een fonds dat gevuld wordt door de overheid en veehouders. De imkers betalen hier tot nu toe niet aan mee.

De zwakke schakel in het stamping-out beleid is dat de meldingsplicht berust bij de imker. Niet alle imkers zullen ziekte herkennen, zeker niet in een vroeg stadium. Daardoor kan de ziekte zich verder verspreiden dan strikt noodzakelijk. Bovendien kwamen er steeds meer berichten uit Duitsland over volken die besmet waren met sporen zonder dat er vuilbroed is. Dit betekent dat de sporen zich kunnen verspreiden zonder dat men het in de gaten heeft. Het zou wellicht beter zijn om te bestrijden op grond van aanwezigheid van sporen van *Pll*. Immers zonder sporen is er geen kans op ziekte. Voordeel is dat men er veel eerder bij kan zijn en er minder volken geruimd hoeven te worden. Bestrijden op grond van sporen is echter alleen haalbaar als er maar een beperkt aantal volken besmet zijn. Hoe wijd de sporen in Nederland verspreid zijn was niet bekend. Niet alleen vanwege de bestrijding maar ook vanwege preventie is het belangrijk te weten of volken besmet zijn of niet. Imkers die intensief samenwerken met imkers met besmette volken of koninginnen aankopen

van een teler met besmette volken vragen om problemen. Voor een onderzoek naar de verspreiding van de sporen van *Pll* hebben wij toestemming moeten vragen aan de Chief Veterinary Officer van het ministerie van LNV omdat het een aangifteplichtige ziekte betrof. Die toestemming hebben we gekregen onder een aantal voorwaarden. Eén daarvan was dat een positieve uitslag doorgegeven moest worden aan de RVV zodat de RVV kon controleren of er sprake was van klinisch vuilbroed. Het bacteriologisch onderzoek naar de sporen van *Pll* is arbeidsintensief en dus duur. Het ID is er van uit gegaan dat als wij het onderzoek volledig in rekening zouden brengen bij de imkers, wij maar weinig monsters voor onderzoek zouden krijgen. Daarom hebben wij de imkers een symbolisch bedrag van 15 gulden per monster berekend en er zelf 35-40 gulden per monster bijgelegd. Deze subsidie werd betaald met geld dat wij van LNV krijgen voor onderzoek en bestrijding van ziekten die in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren genoemd worden.

Resultaten van het monitoringonderzoek

In 1999 hebben 1529 imkers 1949 monsters ingestuurd voor onderzoek. Deze inzenders woonden verspreid over heel Nederland. Uitgaande van ongeveer 8000 imkers in Nederland is deze steekproef goed genoeg om een betrouwbare uitspraak over de verspreiding van de sporen te kunnen doen. Eenentwintig van de ingezonden monsters bleken ongeschikt voor onderzoek. Van de overige monsters bleek 98% (1908 monsters) negatief. In slechts 20 monsters zijn wel sporen van *Pll* aangetroffen. Deze monsters waren afkomstig van 19 inzenders (zie tabel). In de eerste kolom van de tabel staat de woonplaats van de inzender. In de vierde kolom staat hoeveel sporen per gram honing er in de (meng)monster zijn aangetroffen. Als een inzender meerdere monsters had ingestuurd dan staan de resultaten van die monsters ook in de vierde kolom. In de derde kolom staat hoeveel van de individuele volken besmet waren. In het begin van het onderzoek heeft de RVV monsters van de individuele volken genomen en laten onderzoeken. Later in het onderzoek is dit niet meer gebeurd omdat het ministerie van LNV daar bezwaar tegen maakte. In de tabel staat dan niet bekend (N.B.). De mengmonsters uit Utrecht, Naaldwijk, Tiel,

Analyse van de positieve voederkransmonsters uit het monitoringsonderzoek 1999

Plaats	Totaal aantal onderzochte volken	Aantal volken besmet	Aantal sporen/gram	Klinische verschijnselen
Emmen	4	4	66	Nee
Emmen	4	2	1	Ja
Emmen	5	2	40	Ja
Edam	8	5	0; 0; veel	Ja
Boxtel	1	1	Weinig	Ja
Utrecht	4	0	1	Nee
Naaldwijk	9	0	0; 1	Nee
Vogelwaard	6	3	6	Nee
Tiel	3	0	1	Nee
Amsterdam	1	1	Veel	Nee
Terschelling	23	0	0; 0; 0; 0; 1	Nee
Sprang Capelle	9	0	0; 1	Nee
Haarlem	N.B.*	29		Nee
St. Nicolaasga	14	3	0; 23; 25	Nee
Someren	8	6	76	Nee
Oss	3	2	51	Nee
Broekhuizen	N.B.*		5	Nee
Waalwijk	N.B.*		0; 0; 1	Nee
Asten	N.B.*		1	Nee

* N.B.= Niet Bekend

Terschelling en Sprang Capelle waren zwak positief terwijl de monsters van de individuele volken negatief waren. Omdat er bij alle onderzochte negatieve monsters sprake is van een trefkans beschouwen we deze monsters als negatief. Dit betekent dat er 14 inzenders zijn waarbij sporen zijn aangetoond. Dit is bij ongeveer 1% van de inzenders. In Duitsland is dit 7-10%. Net als in Duitsland komen er in Nederland volken voor die besmet zijn met *Pll* zonder dat er vuilbroed is. Bij vier van de inzenders in Boxtel, Edam, en Emmen is klinisch vuilbroed vastgesteld terwijl dit bij tien imkers niet zo was. Wat verder opvalt in de tabel is dat niet alle volken van een imker besmet hoeven te zijn.

Conclusies

- In Nederland zijn weinig volken besmet met sporen van *Pll*, de prevalentie (het voorkomen) is \pm 1%.
- Er komen volken voor die besmet zijn met sporen van *Pll* zonder dat er klinische verschijnselen van vuilbroed aantoonbaar zijn.
- Als er bij een imker sporen worden aangetroffen hoeven niet alle volken besmet te zijn.

Dankwoord

Bij deze wil ik alle imkers die monsters hebben ingestuurd bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Tevens bedank ik alle medewerkers van het ID-llestad die hebben meegewerkt aan dit onderzoek voor hun inzet.

Terugtrekkende overheid

Omdat de prevalentie slechts 1% bedraagt heeft LNV geconcludeerd dat het stamping-out beleid van de

afgelopen jaar goed heeft gewerkt en dat er geen reden is om het beleid te wijzigen. Dit betekent dat de bestrijding op grond van klinische verschijnselen gehandhaafd blijft. Het sporenonderzoek wordt er niet bij betrokken. Het sporenonderzoek is een mooi middel voor preventie maar dat is de verantwoordelijkheid van de bijenhouderij en niet van de overheid. Het sporenonderzoek wordt dan ook niet meer uit overheidsgeld gesubsidieerd.

Hoe verder in 2000

Omdat de subsidie wegvalt moeten de imkers zelf de kosten van het monitoringonderzoek betalen. De kosten aan materiaal en menskracht bedragen 61 gulden per monster. Dat is voor menigeen veel geld en het verschil tussen 15 en 61 is vrij groot. Er is door de bedrijfraad een aanvraag voor aanvullende subsidie uit een ander potje ingediend maar daar is nog niets van vernomen. Het onderzoek zou goedkoper kunnen als de bijenhouderij een deel van de organisatie in eigen hand zou nemen. Er kan bezuinigd worden op de monsterpotjes als we voor lief nemen dat deze niet door de brievenbus kunnen en het pakje naar het postkantoor gebracht moet worden. De distributie van de monstersetjes kan bijvoorbeeld door het Bijenhuis geregeld worden. Monsters kunnen gezamenlijk, per vereniging of werkgroep ingestuurd worden door een coördinator. Wij hoeven dan maar één uitslag en één rekening te versturen. De coördinator verspreidt de uitslag en zorgt dat de rekening betaald wordt. Wij denken daarbij monsters van minimaal 20 imkers per inzending. De kosten zouden dan ongeveer 40 kunnen gulden zijn. Het definitieve besluit hierover is nog niet gevallen maar zal binnenkort bekend zijn.

Gevaren bij import van bijen

De laatste jaren wordt er in de Nederlandse bijenhouderij steeds meer geëxperimenteerd met buitenlands teeltmateriaal. Bijenhouders worden in het buitenland verleid tot het meebrengen van teeltmateriaal door de ter plaats hoge honingopbrengsten en/of zachtaardigheid van de betreffende bijenvolken. De prestaties van bijenvolken zijn echter vooral afhankelijk van de sterkte en de gezondheid van de bijenvolken, de drachtomstandigheden en het weer. Pas daarna zijn erfelijke eigenschappen van bijenvolken van belang. Buitenlandse resultaten mogen, zeker wat honingopbrengsten betreft, nooit worden vergeleken met de Nederlandse omstandigheden. De zachtaardigheid van bijen wordt vooral bepaald door de wijze waarop de bijenhouder met zijn bijen omgaat. Het is goed om stil te staan bij de risico's die bestaan bij de import van bijen.

Verbastering inlandse: *Apis mellifera mellifera*

Vanaf het begin van de vorige eeuw hebben importen plaats gevonden van buitenlandse bijenrassen. Voor 1950 waren de gele Italiaanse bijen (*A.m. ligustica*) populair. Deze van oorsprong zeer zachtaardige bij kreeg na verloop van jaren de naam zeer steeklustig te zijn. Dit was echter ontstaan door de kruisingen met de inlandse bijen. De overwintering van deze Zuid-Europese bij leverde vaak ook problemen op. De Italiaanse bij staat nu weer opnieuw in de belangstelling door import uit Nieuw Zeeland. Na 1950 werd de carnica bij en later ook de Buckfast bij ingevoerd. Door al deze importen is de raszuivere zwarte inlandse bij nagenoeg geheel uit Nederland verdwenen. Deze bij was van oorsprong in Noordwest-Europa aanwezig en het best aangepast aan onze omstandigheden. In Nederland zijn nog duidelijke kenmerken van *A. mellifera mellifera* in de bijenvolken aanwezig.

Overdracht van bijenziekten

De varroamijt is van alle bijenziekten de parasiet die de grootste problemen oplevert. Deze mijt is door de insleep van buitenlandse bijen wereldwijd verbreid. Er zijn nog vele andere parasieten die in bijenvolken voorkomen en die door importen op onze bijen kunnen komen. Enkele bekende voorbeelden zijn genoemd in het februari-nummer van *Bijen* (9 (2): 35-36

Verantwoordelijkheid van individuele bijenhouder

De kennis over bijenziekten en parasieten die wereldwijd voorkomen is beperkt. In het verleden was de import van bijen meestal beperkt tot Europese bijenrassen. Met de toename van het intercontinentale verkeer, nemen ook de mogelijkheden voor import van bijen en de daarbij behorende parasieten uit heel andere delen van de wereld toe. De gevolgen van dergelijke importen kunnen niet geheel worden overzien. Omdat bijenvolken elkaar beïnvloeden door vervliegen, roverij en bruidsvluchten heeft iedere individuele imker de verantwoordelijkheid voor de gehele bijenhouderij. Een gezondheidsverklaring van een officieel bevoegde instantie uit het land van herkomst is wel een minimale eis bij import van bijen en bijenteeltmaterialen. Bij de import van andere dieren en ook planten is dat immers ook een normale zaak. Een gezondheidsverklaring is echter geen waterdichte garantie dat er geen effecten kunnen ontstaan op de Nederlandse bijenhouderij. Bij het streven naar geldelijk gewin met dieren zijn er al te veel voorbeelden van schandalen. Laten we dit als bijenhouders gezamenlijk voorkomen.

Onderzoek Ambrosiushoeve bijenziekten

Bij de eerste voorjaarsinspecties kunnen afwijkingen bij de bijenvolken worden aangetroffen. Het kan zelfs zijn dat hele bijenvolken dood blijken te zijn. Wanneer er geen plausibele reden is voor de problemen, dan kan het zijn dat er ziekten of parasieten in het spel zijn. Bij problemen met bijenvolken kunt u, van maandag t/m vrijdag van 09.00-17.00 uur contact opnemen met de Ambrosiushoeve, 013-5425888. Naar aanleiding van het telefoongesprek kan een monster dode bijen opgestuurd worden naar de Ambrosiushoeve. Het monster dode bijen wordt onderzocht op bijenziekten of andere afwijkingen waarna de bijenhouder adviezen krijgt om het probleem op te lossen. Deze service van de Ambrosiushoeve is gratis. Afwijkingen in het broed van de bijenvolken, die lijken op Amerikaans vuilbroed moeten gemeld worden bij de regionale kantoren van de RVV. De Ambrosiushoeve kan u hierbij helpen.

Plotselinge massale bijensterfte wordt vaak veroorzaakt door vergiftiging. In dat geval de AID inschakelen. Residu's van bestrijdingsmiddelen kunnen door de Ambrosiushoeve niet worden vastgesteld.

Op zoek naar de eerste tekens van hoop in de 21e eeuw op de Ambrosiushoeve

mw. M.E.C. Verspaandonk-Schijvens

Op 2 februari j.l. bezocht ik het drachtplanten-arboretum van de Ambrosiushoeve om te zien wat er zoal te verwachten valt wanneer op 1 maart, zoals elk jaar, de deuren weer opengaan voor met publiek. Mijn eerste indruk was bepaald geen vrolijke; weinig groen en afgewaaid takken. Zonnebloemen, welke zich in de herfst van de vorige eeuw nog zo fleurig naar de zon keerden, lagen nu verdord op het veld, leeggepeuterd door de vogels. Er kwam meer leven in de brouwerij toen

70

ik de vaste tuinder en imker van het park, dhr. Verhoeven ontmoette. Hij vertelde de afgelopen tijd erg druk te zijn geweest met het schoonkrabben en bedraden van raampjes van de 150(!) kasten met proefbijen welke nu grotendeels groepsgewijs in het park stonden opgesteld. Vandaag was hij druk doende het omheiningsgaas van het park te vernieuwen en nam zich voor de vele hoopjes snoeihout en andere 'verse hoopjes' in het park snel op te gaan ruimen. Hij doelde op de vele verse molshopen. 'Het bewijs dat koning winter hier nu niet regeert', zei hij optimistisch. Hierna wandelde ik verder de tuin in op zoek naar de eerste tekens van hoop in de 21e eeuw ...

Op zoek naar groen en bloem

Het eerste wat mij opvalt in de tuin zijn de nieuwe opvallende naambordjes. Ze zijn beslist duidelijker dan de oude en de namen zijn aangepast. Er komt ook een nieuw boekje uit waarin deze nieuwe namen zijn opgegeven.

Een groep staartmeesjes hangt aan een superbijenboom (*Tetradium daniellii* var. *Hupehensis*) de boom met zijn duizend en één bloemen. Ondanks dat hij er nu kaal bijstaat pikken de meesjes in de takken op zoek naar leven. De mierenhoop van de rode bosmier heeft deze zachte winter een groen dakje van winterpostelein gekregen, een prima drachtplant en een uitstekende bodembedekker die het ook in de schaduw goed doet. Aan een oud bijenstalletje hangt een hardhouten nestblok voor wilde bijen. Tot mijn verbazing kijk ik in een van de grotere niet afgesloten nestgaatjes op de rug van een echte wesp. Een koningin in winterslaap? Als ik mijn vinger ervoor houd beweegt ze lichtjes. In de buurt staat een groepje Chinese klokjes in knop om u straks als bezoeker met vrolijke gele lente bloemen te verwelkomen. Zo staat ook de gele kornoelje klaar. Een groepje mannelijke *Skimmia's* maken met hun

Er zit weer stuifmeel van de hazelaar in de lucht. Foto: Marleen Boerjan

bruinrode knoppen de indruk in bloei te staan maar de echte witte bloemen moeten nog ontluiken en zullen straks met hun nectar en stuifmeel bijen lokken. Wat wel in witte bloei staat is een variëteit van de *Erica carnea*. Anders dan bij de gewone dopheide zie ik de stamper buiten de urnvormige bloemetjes uitsteken. Zo probeert de plant zelfbestuiving te voorkomen. Door zijn lange bloei een prima drachtplant voor de maanden februari en maart. De smeewortel en de *Verbascum* beperken zich in deze tijd van het jaar enkel tot bladrossetten. Het is altijd leuk om straks een hommeltje in een smeewortelbloem het stuifmeel te horen lostrillen of haar met haar relatief lange tong de nectar te zien opzuigen. Door het zachte weer hebben de *Ligustrum quihoui* en de haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*) hun groene blad behouden. De zeer zeldzame driebladige pimpermooit heeft zich weliswaar wel van haar groene blad ontdaan, maar heeft nog wel erg apart aandoende subtiele groene kale lange stengels. Op de grond liggen de opgeblazen vruchten met daarin nog altijd de harde bruine zaden waarvan men vroeger in rozenkransen maakte. Terecht dat men haar in België de paternosterkesstruik noemt. De planten in de tuin welke nog het mest in het groen staan zijn de palm-boompjes. Hiervan staan de *Buxus sempervirens* en de zeer zeldzame *Buxus microphylla* var. *Japonica* al bijna in bloei. Hoe minder u hem snoeit hoe rijker hij bloeit. Een prima maaltje stuifmeel en nectar voor uw honingbijen. Wie al wel een tijdje in bloei maar nog niet in het blad staat is de toverhazelaar (*Hamamelis mollis*). Haar bloemen lijken op gele feestslingers met een vleugje parfum. Van de Berberissen is de *Berberis julianae* de eerste die dit jaar al bloeit en van de wilgen is dat de mannelijke katwilg (*Salix viminalis*). De *Salix udensis* 'Sekka' is bijna zover. De kronkelhazelaars en de gewone hazelaars staan massaal in bloei, ook de zeldzame *Corylus avellana* 'aurea' een hoge boom aan het buitenpad. Aan een boom zie ik zowel de rode vrouwelijke als de gele stuifmeelrijke mannelijke bloeiwijze. Samen met de berk, de taxus en de els zijn de wilg en hazelaar een van de weinig windbestuivers welke in het vroege voorjaar iets te bieden hebben voor de bijen.

Het oog wil ook wel wat

Voor mij draait in deze tijd niet alles op het zoeken naar groen en bloem. Het oog wil ook wel wat. Het silhouet van de kale duivelswandelstok of engelenboom (*Aralia elata*) is zeer apart. De opgerichte stevige takken doen met hun stekels wat duivels aan maar de vele hoefijzervormige bladmerken

Een late mispel gevangen tussen de takken. Foto: M. Boerjan

en de verschillende kleuren bruin in de takken strelen het oog. Dit duiveltje verandert van juli tot september in een engeltje. Zij staat dan vol met trossen rechtopstaande witte bloemen waarop menig bijtje nectar en stuifmeel komt snoepen. Hierna krijgt de *Aralia* weer duivelse streken en vormt talrijke mooi zwarte vogelbessen. Strelend voor het oog zijn verder de esdoorns zoals de zeldzame gestreepte ahorn (*Acer pensylvanicum*). Haar stam heeft wel hele opvallende helderblauwe verticale penseelstrepen zou u wellicht denken. Het zijn echter wasachtige groeistrepen. De knoppen zijn felrood. De zeer zeldzame mannelijke verderesdoorn *Acer negundo* var. 'californicum' valt op dit moment op door haar mooie trosjes gevleugelde zaadloze deelvruchten. Ze levert de bijen in tegenstelling tot vele andere esdoorns enkel pollen. De zeldzame enkelbladige acacia (*Robinia pseudoacacia* 'unifoliola') heeft ook haar vruchten in de vorm van peulen nog niet laten vallen. De forse spitse knoppen van de witte paardekastanje zijn erg mooi, ze voelen echter minder kleverig aan dan andere jaren. Dat kleverig jasje beschermt het blad en bloem normaal tegen vocht en koude. De bijen zijn slim verzamelen het en bereiden er propolis van om hun volk tegen hetzelfde te beschermen. Van de tientallen soorten sierappels in de tuin heeft de *Malus* 'Golden Hornet' als enige zijn inmiddels bruin geworden appels behouden. De laatste vruchten uit de vorige eeuw?

Ambrosiushoeve een bezoek meer dan waard

Voor plaats en openingstijden of voor het reserveren van een wandeling kunt u de contact opnemen met de Ambrosiushoeve, 013-5425888. Tot ziens.

Gele kamille (*Anthemis tinctoria*)

Zoals in veel steden en dorpen zijn de wegen in Leiden beweegbaar. Als gevolg van de verkeersdruk en van nieuwe inzichten worden ze regelmatig gereconstrueerd. Na zo'n operatie zijn de wegbermen kaal en de Leidse wegbeheerders zaaien ze, zij het voorlopig, vaak in met een bloemenmengsel. Een plant die zich uitstekend leent voor een dergelijk mengsel is de Gele kamille. In de vrije natuur gedraagt de plant zich ook veelal als pionier die voor de ontwikkeling veel licht nodig heeft. Bovendien houdt de plant van een losse zand- of leembodem die kalkrijk mag zijn maar weinig humus mag bevatten. In vroegere tijden behoorde de Gele kamille ook tot de flora van oude stadsmuren.

72

Cultuurvolger

Gele kamille is een lid van de Compositiefamilie (Asteraceae) en behoort tot het geslacht Schubkamille (*Anthemis*). Het geslacht telt ongeveer 100 soorten die voor het merendeel voorkomen in het Middellandse-Zeegebied, Voor-Azië en Centraal-Azië. In ons land komen drie soorten in het wild voor. Het zijn echte cultuurvormers en van de Gele kamille wordt wel aangenomen dat de verspreiding vanuit het oorspronkelijke gebied een gevolg is van de aanleg van wegen. De plant wordt hier ook veel aangetroffen op open terreinen langs spoorwegen.

Soorten van het geslacht Schubkamille zijn gemakkelijk te onderscheiden van die van de kamille (*Matricaria*). De eerstgenoemde hebben een bloemhoofdjesbodem met stroschubben, bij de kamille-soorten ontbreken ze.

Overblijvende verplant

Gele kamille is een overblijvende plant, 20-60 cm hoog, met wisselstandige bladeren, die dubbel veervormig gedeeld zijn en de plant een fijne structuur geven. De stengels vertakken zich en dragen aan het eind een bloemhoofdje. De bloeiperiode strekt zich uit van juni tot september. Een bloemhoofdje heeft in het midden tweeslachtige buisbloemen en langs de rand vrouwelijke lintbloemen. Beide zijn ze heldergeel en ze bevatten een kleurstof die wel gebruikt wordt voor het verven van wol. Daar heeft de plant ook haar naam *tinctoria* aan te danken. Die is ontleend aan het Latijnse 'tinctor', afgeleid van 'tingere', verven. Het omwindsel is schotelvormig. De bodem van het bloemhoofdje groeit tijdens de bloei

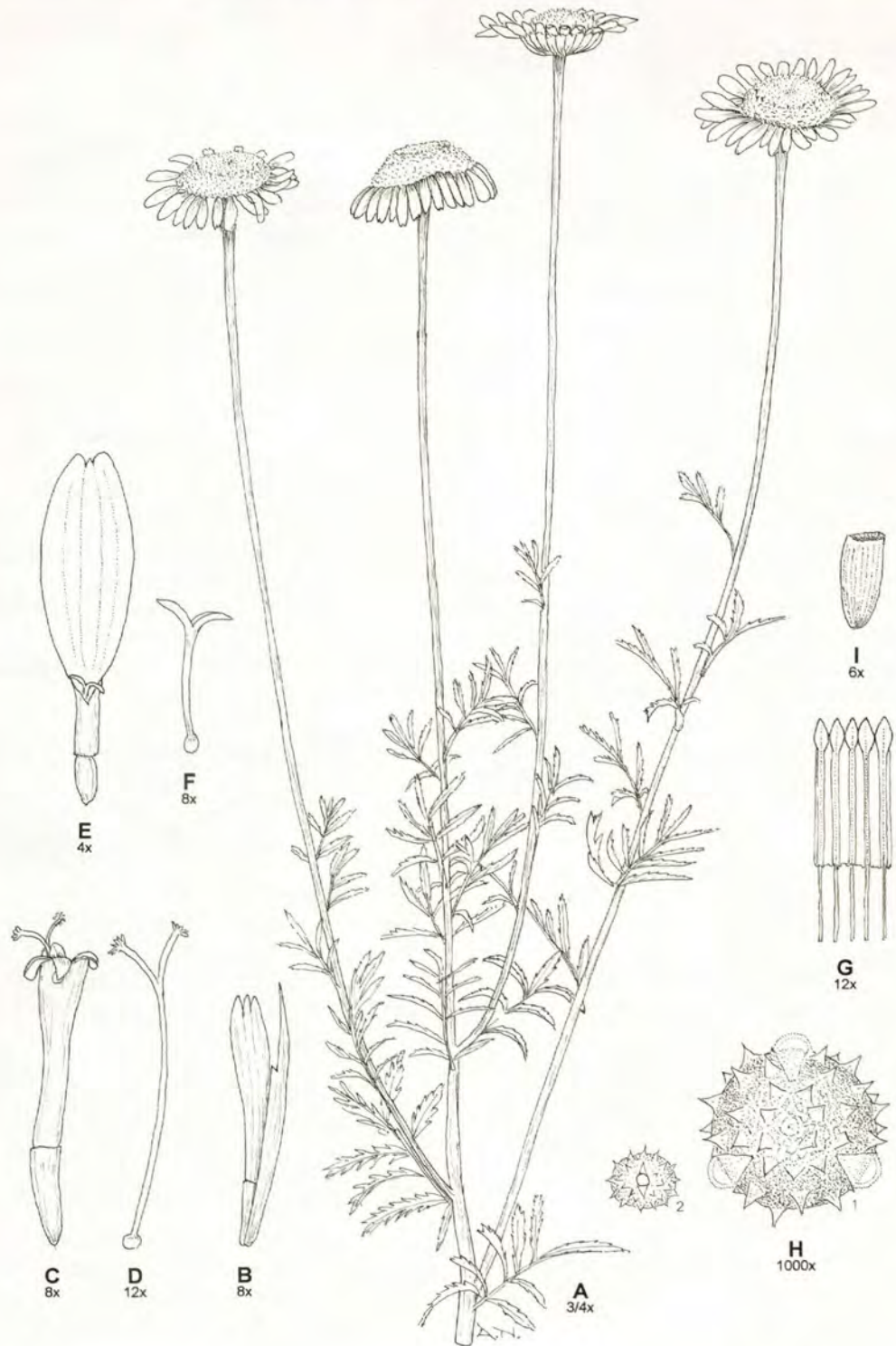
verder uit in de vorm van een kegel. De stroschubben van het bloemhoofdje zijn lancetvormig. Ze versmallen zich halverwege sterk en eindigen in een punt. De meeldraden zijn aan de bloemkroon verbonden en staan met aaneen gekleefde helmknoppen rond de stamper. Als de helmhokjes aan de binnenzijde opengaan, wordt het stuifmeel bij het langer worden van de stijl door het kwastvormige uiteinde van de stempel naar buiten geduwd. Tijdens het puren van de nectar strijken de bijen met de onderzijde langs het naar buiten gekomen stuifmeel, of later langs de vorkvormige stempel. Het verzamelen van nectar levert voor bijen geen problemen op omdat de bloemkroon van de buisbloemen maar kort is. Gele kamille wordt daarom ook door een grote verscheidenheid aan insectensoorten met een korte tong bezocht. Het stuifmeel wordt door de bijen verzameld in roodbruin gekleurde klompjes. Aan de vrucht, een nootje, ontbreekt het pappus in de vorm van een harenkrans zoals we die bij veel andere soorten van de familie aantreffen. Langs de bovenzijde van het nootje bevindt zich alleen een smalle vliezige kraag. De vrucht is in doorsnede vierkantig en heeft een geribbelde wand.

Ook voor de tuin

Gele kamille leent zich ook heel goed voor tuinbeplanting. Zowel het blad als de bloemen zijn een verrijking voor de tuin. De heldergele bloemen combineren goed met o.a. blauw. De grond moet het liefst arm zijn aan voedingsstoffen omdat anders de planten ijel en slap worden. Mocht de grond toch te rijk zijn voor de plant dan is het toppen van de scheuten in de voorzomer een oplossing. Hierdoor wordt een bossiger plant verkregen maar de bloei laat dan wat langer op zich wachten. Door de tijd heen zijn veel cultivars gekweekt, veelal ontstaan uit kruisingen met andere soorten. Het verschil zit meestal in de bloemkleur: wit, bleekgeel en diepgeel. Het hieronder genoemde artikel in *The Garden* geeft tal van cultivars. Vermeerdering kan gebeuren door zaad of vegetatief door scheuren of met wortelscheuten. Bij vegetatieve vermeerdering is men zeker van de dezelfde soort of cultivar.

Literatuur

Leslie, A. (1997): Focus on plants: *Anthemis tinctoria*. *The Garden*, vol. 122, part 8: 552:555.

Gele kamille (*Anthemis tinctoria*)

A deel van in bloei staande plant; B bloemknop middenbloem; C middenbloem; D stijl en stempel middenbloem; E randbloem; F stijl en stempel randbloem; G opengeslagen meeldraden; H stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal (tricolporaat, PxE=21x23µm); I nootje.

Niet alle mijten zijn gelijk

'De grootste tegenslagen bij het houden van de westerse honingbij (*Apis mellifera*) werden en worden veroorzaakt door de varroamijt (*Varroa jacobsoni*)'.

Aldus begint het eerste van een serie artikelen over de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek naar de varroamijt in de ADIZ (1999(12)). Aanleiding voor deze serie was het verschijnen van een themanummer van het bijenwetenschappelijk tijdschrift 'Apidologie' (Vol.30(2-3)). Aspecten die daarin aan de orde komen zijn onder meer de ontdekking van verschillende genotypen en soorten van varroamijten, mechanismen die een rol spelen bij resistentie tegen varroa bij de westerse honingbij, bestrijdingsmethoden (biotechnisch en met medicamenten), het ontstaan van resistentie tegen bestrijdingsmiddelen.

In 1994 maakte de Australische onderzoeker Denis L. Anderson bekend dat op Papua Nieuw-Guinea een varroamijt voorkomt die zich wel via de Indische honingbij (*Apis cerana*) voort kan planten maar niet via de westerse *Apis mellifera*. Na Andersons onderzoek zijn er meer typen varroa ontdekt, zodat we momenteel onderscheid kunnen maken tussen een Russisch type (R), een Japans type (J) en dat van Anderson (PNG). Het PNG-type komt, behalve op Nieuw-Guinea, ook nog voor op Java, Borneo en de Filippijnen. Het is de mijt die in 1904 door Oudemans beschreven is (*Varroa jacobsoni*) en die zich alleen op Aziatische honingbijsoorten vermeerderen kan. Daarmee wordt de mening van veel wetenschappers bevestigd dat men niet op grond van Oudemans' beschrijving mag beweren dat dit het type zou zijn dat later zo'n catastrofale uitwerking op de westerse honingbij zou hebben. Het J-type is tot dusverre gevonden in Japan, Brazilië, Puerto Rico en enkele staten in Noord-Amerika. Het kan zich op de westerse honingbij voortplanten, zonder er echter schade aan te richten. Het R-type is echter veel gevaarlijker en lijdt altijd tot de ondergang van de bijenvolken. Binnen dit type onderscheidt Anderson nog enkele bijkomende typen, waaronder de mijt uit Korea de gevaarlijkste is; Anderson stelt voor die dan maar *Varroa destructor* te noemen. In Europa - en voor zover we weten in Afrika - komt alleen het R-type voor. Inmiddels komt dit type ook voor in Azië en Nieuw-Guinea in ingevoerde volken van 'onze' westerse honingbij. Hopelijk ontdekken de geleerden ooit nog eens de *Varroa constructor*...

Hetzelfde nummer van de 'Allgemeine Deutsche Imkerzeitung' meldt dat het gebied waar de varroamijt resistent is tegen synthetische pyrethroïde-bevattende bestrijdingsmiddelen (zoals het in Duitsland toegestane Bayvarol en het daar verboden Apistan) zich ook in de Bondsrepubliek in snel tempo uitbreidt. Het is begonnen in de zuidwestelijke regio's en heeft inmiddels Hessen bereikt. De resistentie hoeft niet eens volledig te zijn, een effect van bijvoorbeeld 80% is niet voldoende om de volken tegen afsterven te behoeden. In Oberursel deed men vergelijkingsproeven. Bij een volk met resistente mijten stierf slechts 10% van de mijten na een Bayvarolbehandeling, tegen 90% bij een volk met niet-resistente mijten. Men adviseert om altijd in het najaar nog eens streng te controleren en de gevallen mijten te tellen. Bij meer dan drie mijten per week bestaat er al het gevaar dat het volk het niet zal overleven. Een winterbehandeling is dan sterk aan te bevelen, bijvoorbeeld met Perizine of - als dat in de deelstaat toegestaan is - melkzuur.

Imkeren met de hete plaat

Aan andere middelen om de varroamijt te lijf te gaan heeft de 'Imkerfreund' (1999(9)) een nummer grotendeels gewijd. Op de verschillende mogelijkheden om mierenzuur te verdampen wordt uitvoerig ingegaan. Ook een winterbehandeling met kooldioxide komt aan de orde. Of die laatste methode voor de gewone imker praktisch uitvoerbaar is, lijkt me twijfelachtig. Ik zie mezelf in ieder geval nog niet zo gauw sjouwen met gasflessen, drukventielen, slangen en trechters en dan maar hopen dat de bijen van kou niet verkleumen of dood neervallen. Want dat gas is koud als je het op de bijtjes loslaat! Uitgesproken resultaten kan het blad nog niet melden of het moest zijn dat het inderdaad mogelijk is mijten met dit gas te doden zonder daarbij de bijen om zeep te helpen. En dat is toch al heel wat. Een andere methode die de 'Imkerfreund' bespreekt is die met de 'Heisse Platte', waarmee ons geleerd wordt dat je de varroamijt niet alleen met kou, maar

ook met hitte kunt aanpakken. Een handige doe-het-zelver heeft een blikken warmteplaat geconstrueerd die je in de bodem van de kast moet schuiven. Er zitten weerstanden aan, een digitale thermometer, een sensor, een bimetalen schakelaar en een heleboel hittebestendige draden. Je steekt de stekker in het stopcontact (heb ik niet in mijn bijenstal...) en de rest gaat vanzelf. Tenminste..., ware het niet dat de temperatuur waarbij de mijten het loodje leggen niet zo heel erg veel afwijkt van die van de bijtjes. 'Laat de temperatuur alsjeblieft niet hoger oplopen dan tot 42°C', smeekt de ontwerper dan enthousiast. 'Vanaf 38°C beginnen de bijen heen en weer te rennen en zich van de warmteplaat te verwijderen. De mijten vallen van de bijen en worden op de warmteplaat gedood; zonder chemische middelen, zoals u begrijpt'. Een half uur duurt deze bijenhel, dan mag het vlieggat weer open. Wetenschappelijk is een en ander nog niet getest en boven die 42°C sterven dus bijen en broed. Omdat het een methode is waaraan geen chemische middelen te pas komen, is het toch wel de moeite waard het eens te proberen, besluit het artikel. Maar ik houd vooralsnog liever het hoofd (en de kastbodem) koel.

ANTWOORD UIT DE PRAKTIJK

Mari van Iersel

Vorige maand hebben we bij u deze nieuwe rubriek aangekondigd. We rekenen op een flinke hoeveelheid reacties. Om organisatorische en druktechnische redenen vraagt het een lange tijd tussen het stellen van de vraag en het geven van het antwoord, zodat we u deze keer nog niet meer te bieden hebben dan het aan de orde stellen van het volgende onderwerp. U kunt uw antwoord inzenden tot 15 april: t.a.v. redactie Bijen,

P. Onderwerp voor de maand juni

Juni is de tijd van de jonge koninginnen. Hoeveel tijd na de geboorte of na het invoeren van een jonge koningin kunnen we gaan controleren of alles in orde is. Als we bij die controle geen gesloten werksterbroed vinden, wat doet u dan?

75

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Foto ingestuurd door M. Kort uit Aartswoud. Hij is 22 jaar, is lid van de VBBN subvereniging West-Friesland en houdt al 9 jaar bijen in (op het moment dat de foto werd gemaakt) drie korven.

De kilte voorbij

Op zoek naar wonderen? Wordt imker. Dit houden we iedereen voor die het maar horen wil en terecht. Want als er iets is dat bruist van kleine en grotere wonder-tjes dan is het wel het bijenvolk. Toch lukt het maar niet om het tij te keren en elk jaar blijkt het aantal imkers afgenomen. Moeten we dan zo nodig groter worden? Als antwoord past alleen een hartgrondig 'ja'. Niet om voor 'vol' te worden aangezien, wat dat ook moge zijn, maar wel als voordeel voor alle imkers. Bij een groter aantal imkers zal de vraag naar imker-artikelen toenemen en lopen de leveranciers van deze artikelen een minder groot financieel risico als ze nieuwe producten op de (grotere) markt brengen. Dan zullen er ook meer deelnemers zijn aan cursussen.

76

Kortom, dan worden de peilers van de bijenteelt steviger. We weten het wel en toch lukt het maar niet. Ook hier op Terschelling. Al een paar jaar zitten we op het minimaal aanvaardbare en elk jaar weer wordt de grens naar beneden bijgesteld. Het ligt niet alleen aan de niet komende nieuwelingen. Ook de gevestigde imkers zijn immer druk en zeer op zichzelf. Bij mij dringt de vraag zich op of de huidige verenigings-structuur, afgezien van het feit of er één of vijf verenigingen zijn, de juiste is. Zullen we ons steeds individueler opstellen, elkaar minder nodig hebben en informatie van Internet plukken? Of zal er altijd behoefte blijven bestaan om met mensen te communiceren, de kilte voorbij. Duidelijke vraag, moeilijk antwoord. Terug naar de bijen. De wondertjes waar ik het zojuist over had zijn er echt nog wel. Ze worden uiteraard niet willens en wetens door de bijen gecreëerd. Hun doen en laten dat bij ons een verwonderd gevoel oproept lijkt sterk geprogrammeerd en dat is zonder knipoog naar de computer. Een bij en het hele bijenvolk lijkt de gevangene van een gedragspatroon. Een voorbeeld. Verwijder bij het vlieggat van een thuiskomende bij het stuifmeel van de pootjes. Eenmaal weer in vrijheid spoedt ze zich naar een cel om het 'denkbeeldige' stuifmeel van de pootjes te schrappen. Ze is dus niet in staat de volgorde van handelingen te wijzigen. In het bijenvolk komt dit dwangmatige gedrag naar voren als er eileggende werkbijen aanwezig zijn en een bevruchte koningin als reddingsboei aan het volk wordt gegeven. Binnen de kortste keren wordt de reddingsboei over de reling van de bijenwoning gegooid. Vreemd gedrag? Het lijkt erop dat de zelfverdediging van het bijenvolk in dit geval is doorgesloten. Voor het goed functioneren van een bijenvolk is, op enkele

uitzonderingen na, één koningin voldoende. Uit dat oogpunt is de reactie van de bijen te begrijpen dat ze elke vreemde extra koningin aanpakken. Als er eileggende werkbijen aanwezig zijn gaat een volk vroeg of laat ten gronde. Dat weten wij, maar niet de bijen. Zij zijn niet in staat de situatie op de juiste waarde in te schatten en gedragen zich alsof er een goed functionerende koningin aanwezig is. In dit geval laten ze zich om de tuin leiden door de verspreide feromonen van de eileggende werkbijen.

De eerste inspectie

Terug naar de praktijk. Het is maart en afhankelijk van het weer gaan imkers 'in de volken' zoals we dat noemen. Als er geen dringende reden is dan laat ik ze tot half april met rust. Dan maak ik ze gelijk klaar voor de voorjaarsdracht. Tijdens die eerste inspectie worden de bodemplanken schoongemaakt, een heidens karwei als je er alleen voor staat. Je mist een paar extra handen, vooral als de volken op meerdere bakken staan. Het is een ongemak dat je voor lief moet nemen en die neem je ook voor lief, want die eerste ontmoeting met je bijen na lange tijd wil je toch alleen beleven, nietwaar? Een ander ongemak kan ontstaan als tijdens een vroege inspectie de koningin wordt ingebald. Zelf heb ik het nog nooit meegemaakt en misschien hoort het thuis in de categorie 'doemdenken', maar voorkómen is beter dan genezen. Wanneer kunnen we inbalgedrag van de bijen verwachten:

1. Tijdens inspecteren in het vroege voorjaar;
2. In de zomer tijdens drachtarmoede en koud weer;
3. Als een volk overmatig wordt gestoord;
4. In een volk zonder darren.

Inballen van de koningin

Volgens de Imkers Encyclopedie is het inballen van de koningin een nog steeds niet verklaarde reactie van de bijen op een verstoring. 'Onder een merkwaardig sissend geluid dat uit het volk opklinkt, klemmen enkele bijen zich met poten en kaken stevig aan de poten, vleugels en antennen van de koningin vast. Het aantal bijen groeit snel tot enkele tientallen die samen een hecht balletje rond de koningin vormen. De koningin overleeft dit niet'.

Het is voor ons begrijpelijk dat vreemde indringers door de bijen worden aangepakt, verwijderd en al dan niet gedood. Maar dat ook de eigen koningin slachtoffer van bijenrazernij kan worden roept vraagtekens op. Waarom richt die agressie zich niet op werkbijen

of darren? Wel zo simpel. Na voltooiing van het werk gaat dan iedereen weer over tot de orde van de dag, gifkickers en koningin. Er moet dus iets zijn dat de bijen aanzet juist de koningin te ballen. In Canada is onderzoek gedaan of feromonen van de kaakklieren van de koningin hierin een rol spelen. We weten dat genoemde feromonen een belangrijke invloed hebben op het functioneren van een bijenvolk. Het veroorzaakt de samenhang in het volk en hofstaatgedrag bij de koningin, het voorkomt het aanzetten van koninginncellen, mits in voldoende mate aanwezig, vertraagt de zwermneiging en trekt tijdens de bruidsvlucht darren aan. De hoeveelheid en samenstelling van het feromoon verandert met de tijd, waarbij maagdelijke koninginnen zeer weinig en oudere bevruchte koninginnen meer feromoon produceren. De gemiddelde hoeveelheid feromoon in de kaakklieren van bevruchte koninginnen aanwezig, is ongeveer gelijk aan de dagelijks gebruikte hoeveelheid. Noem deze hoeveelheid A.

In het onderzoek is synthetisch feromoon gebruikt.

Het onderzoek

Om te ontdekken hoe werkbijen reageren op verschillende concentraties van het feromoon werden op elke dag van onderzoek twee tot drie werkbijen uit een vijftal observatievolkjes verwijderd, van een kleurcode en een verschillende concentratie feromoon voorzien en na enige tijd weer in hun oorspronkelijk volk ingevoerd. Gelijk werden niet behandelde controlebijen losgelaten. Aan deze controlebijen schonken de bijen geen enkele aandacht. Alle werkbijen die waren besmet met het feromoon wekten agressie op bij de omringende bijen. De hoeveelheid aangebrachte feromoon liep uiteen van 1/10 tot 1/100.000 van de hoeveelheid A. Na het invoeren van deze besmette bijen was er een duidelijk verschil in de tijdsduur voordat tot inballen werd overgegaan en in het aantal deelnemende bijen. De agressie werd sneller opgewekt naarmate de concentratie van het feromoon op de bijen groter was. Bij een concentratie van 1/10 A begon het inballen reeds na 1 minuut en bereikte de bal bijen een diameter van 8 cm. Bij de slappere feromoonoplossing (1/10.000 A) duurde het 5 minuten voordat tot inballen werd overgegaan en bleef de omvang beperkt tot 2 cm. Hoewel een koningin, voorafgaande aan en tijdens het inballen, anders zal reageren dan de aldus behandelde werkbijen en ook de hoeveelheid feromonen waarbij agressie optreedt zal verschillen is duidelijk geworden dat feromonen van de kaakklieren agressief gedrag oproepen bij werkbijen. Agressief gedrag van bijen

voorafgaand aan het inballen bestond uit het oprichten van het achterlijf waarbij de angel naar buiten werd gebracht zonder dat direct daadwerkelijk werd gestoken en verder uit het beklimmen en bijten van en trekken aan de met feromoon besmette bijen. Het inballen van de in dit onderzoek voorkomende bijen duurde van 1 tot 4 uur. Bij koninginnen kan dat oplopen tot 9 uur. De langere tijdsduur bij koninginnen wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de voortdurende feromoonafgifte. Opvallend was dat tijdens het inballen van werkbijen de koningin rustig aan het werk bleef. Tot zover dit onderzoek. Nog steeds weten we niet waarom bijen in bepaalde omstandigheden hun eigen koningin inballen. Zou het kunnen zijn dat tijdens de punten genoemd onder 1 t/m 4 koninginnen overmatig feromoon produceren, waardoor ze door de bijen van haar volk niet meer als koningin wordt herkend? Iets voor toekomstig onderzoek.

Het weer in maart

In de periode 1961-1990 bedroeg het landelijk gemiddelde aantal uren zonneshijns 105, de hoeveelheid neerslag 58 mm en de maximumtemperatuur 8,9°C

Maart maanden					
Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C
1995	zeer zonnig	(182)	nat	normaal	
1996	zonnig	(135)	zeer droog (14)	koud	(7,0)
1997	zonnig	(132)	zeer droog (27)	zeer zacht	(11,8)
1998	normaal		nat (88)	zeer zacht	(11,0)
1999	normaal		nat (80)	zeer zacht	(11,1)

Geraadpleegd

Pettis, J.S.; Westcott L.C.; Winston M.L. Baling behaviour in the honey bee in response to exogenous queen mandibular gland pheromone. Dep. of Biological Sciences, Simon Fraser University, Burnaby, BC Canada
 Wetenswaardigheden, De Vliegplank Kontaktblad
 'Bijenvereniging Varsseveld 18(2): 5
 Duijvetter, J, Inballen van de moeder, Imkers Encyclopedie, pag. 99 (1987)

Nieuws van Schier

Jan Charpentier

De werkzaamheden van de 'Stichting Station voor Carnicateelt' nemen eind mei weer een aanvang. Er wordt dan begonnen met de opzet van de teelt die moet resulteren in het benodigde aantal moeren voor imkerend Nederland. Vier weken lang is er een wisselende ploeg imkers op het eiland aanwezig om de teelt te verzorgen: starters maken, overlarven, pleegvolken in orde maken en van doppen voorzien, en Kirchhainers bevolken. De rest wordt aan de natuur overgelaten zodat het benodigde aantal moeren een mooi broednestje kan tonen tegen de tijd dat de moerenooft daar is.

78

Om de voorbereidingen doeltreffend te kunnen uitvoeren is het noodzakelijk om te weten hoeveel koninginnetjes er op zaterdag 8 juli moeten worden afgeleverd. De teelt wordt afgestemd op het benodigde aantal. Bestellingen moeten daarom vóór 10 mei binnen zijn!

Zoals gezegd, zijn die moeren op het eiland Schiermonnikoog bevrucht. Alleen moeren met een goed broednestje worden 'geoogst' en verdeeld. Afhankelijk van het weer kan het gebeuren dat de moeren pas een week later kunnen worden afgeleverd. De imkers ontvangen hierover echter bijtijds informatie.

Die verdeling is een avontuur op zich! Mensen die het hebben meegemaakt weten erover te vertellen.

Twee leden van de Stichting nemen ieder een aantal gesorteerde 'moerbundeltjes' mee om die op de NS-stations af te leveren. Leuke begroetingen en kennismakingen zijn hiervan vaak het gevolg.

Op Schier staan grote dingen te gebeuren. Door de gewijzigde bebouwing in de omgeving van de stal zullen we naar een andere plaats moeten verhuizen. We zijn genooddaakt om op verzoek van de gemeente het mooie dalletje te verlaten. Afbraak en nieuwbouw zullen hoge financiële eisen stellen. Om hieraan het hoofd te kunnen bieden zien wij ons gedwongen de prijs van onze moeren te verhogen tot f 40,-. Wij hopen op begrip hiervoor van onze afnemers. Daarnaast biedt de verhuizing ons wellicht een aantal mogelijkheden om de selectie beter te verzorgen, waardoor we de kwaliteit van de moeren nog kunnen verhogen.

Dit is nog niet alles. Bram de Smidt heeft te kennen gegeven zijn werkzaamheden voor de Stichting te

willen beëindigen. Door het missen van zijn aandeel in de werkzaamheden is een grote bestuurlijke aanpassing noodzakelijk geworden. Het is verheugend te kunnen constateren dat alle oud- en nieuwe medewerkers met volle energie trachten om de ontstane leegte op te vullen.

Wat de 'Schiermoer' zelf betreft, ze is voornamelijk geselecteerd op zachtaardigheid. Ook is gebleken dat de bijenpopulatie op Schiermonnikoog erg homogeen is. Dit maakt de Schiermoer bij uitstek geschikt om van na te telen, zoals voor de Doppenmethode. Voor het bereiken van goede resultaten is de teelt afhankelijk van o.a. het weer. Mocht de teelt tegenvallen of worden er teveel moeren besteld, dan geldt de regel: Wie het eerst komt, het eerst maalt! Verder nog het volgende: het komt regelmatig voor dat er, bijvoorbeeld bij het invoeren van de moer, een ongelukje gebeurt. Indien er reservemoeren beschikbaar zijn kan in zo'n geval voor vervanging worden gezorgd. Bedenk wel, dat er ná 3 augustus niets meer kan worden geregeld omdat op die datum alles ter plaatse wordt opgeruimd.

Bestellingen voor Schiermoeren vóór 10 mei richten aan: Jan Charpentier, Laar 45, 5258 TJ Berlicum, 073-5037030, fax 073-5037031.

De kosten bedragen f 40,- per moer, bij bestelling te voldoen op gironummer 28.59.193 t.n.v. de Stichting Station voor Carnicateelt te Diemen.

Nog steeds winter

'In de winter heeft een imker niets te doen', zeggen ze. 'In de winter heb je geen omkijken naar je bijen', zeggen ze. 'Wasmot?' Is er in de winter niet', zeggen ze. Maar waarom heb ik dan toch altijd wél wat te doen voor mijn bijtjes? Niet dat ik dat erg vind hoor, integendeel!

Als was het maar dat schoolmeisje dat een spreekbeurt moet houden over bijen en daarover wat wil weten van mij. Dan maak ik maar al te graag reclame voor de bijen en de bijenhouderij. Dat meisje krijgt natuurlijk van mij een bijenverhaal te horen en gaat de deur uit met handen vol materiaal: de CD-rom, de imkers-encyclopedie, het werkboek, was, stuifmeel en honing. Wel een beetje doseren, hoor! Anders wordt zo'n kind overvoerd, ze moet wel een aardig praatje kunnen maken. Reclame maken voor de imkerij is trouwens maar al te leuk en goed, denk ik. Regelmatig ben ik één of twee uur te gast voor een praatje bij een (vrouwen)vereniging, een bejaardentehuis, een school (van de kleintjes tot de groten) en zo meer. Altijd gaat er een heleboel materiaal mee: pak, gereedschap, korf, kast, honing, stuifmeel, was en propolis. En altijd blijken bijen weer reuze interessant en nuttig te zijn. Nog sterker: nog nooit heb ik iemand gehoord die zei dat bijen waardeloze beestjes waren. Maar afgezien van al dat praatwerk is er natuurlijk ook een heleboel 'doe-werk'. Wat zou je zeggen van een beetje schoonmaken? Te beginnen met al dat gereedschap, want alles wordt in een jaartje omgaan met bijen gewoon viezig, plakkerig en propolisserig. Alles

lekker schoonkrabben, zeker de pijp. Waar zinvol, een natte lap erover; je gereedschapskist eens goed uitvegen en dan weer opnieuw inrichten. Je pak/kap? Ziet er ook wel vies uit. Maar toch was of spoel ik dat pak niet zo vaak, want het ruikt 'zo lekker naar bijen' vinden de bijen.

Kasten schoonmaken? Belangrijk! Alle lege (reserve-)kasten moeten weer schoon. De buitenkant en de vliegplank: met een natte doek. De binnenkant: propolis wegkrabben, vooral bij de afstandsraampjes; alle restjes was en vuil weghalen. Wat ik dan graag doe, is de kasten van binnen even schoonbranden. Ik heb een heel simpel brandertje van Camping Gaz, met zo'n wergwerptankje. Ideaal. Je komt er mee in alle hoeken en gaten. Mijn bijenkasten zien er aan de binnenkant dan ook leuk antiek, donkerbruin gewolkt uit, maar vooral: de meeste (?) ziektekiemen en -sporen worden er door gedood.

Oude raampjes? Ook schoonmaken! De oude, donkere was eruit (eventueel bewaren om later uit te

smelten), de ijzerdraadjes en andere scherpe zaken verwijderen, schoonkrabben en -branden en je kunt ze zo weer gebruiken om er opnieuw kunstraat in te monteren. Van deze raampjes (oude zowel als nieuwe, liefst 'zonder spleet', dat lijkt me wat schoner) maak ik minstens 20 broedramen (BR) en 20 honingramen (HR) in voorraad, of dat nu nodig is of niet. Het gekke is dat ik ze altijd allemaal nog gebruik ook. En zo probeer je dan een beetje hygiënisch te werk te gaan. Dat hoort toch?

De bijen en hun imker houden hun winterrust, zijn dochters echter niet.
Foto: P. Buijter, Finsterwolde (uit het archief)

Darrenraatmethode in het nieuwe seizoen

De noodzaak om de varroamijt anders te bestrijden dan met chemische middelen wordt steeds dwingender. De verontreiniging van de was met overblijfselen van de werkzame stoffen, was in het nabije verleden een van de belangrijkste redenen om iets anders te doen. Voor de nabije toekomst geldt dat er weldra geen middelen als apistan of apitol meer te gebruiken zijn wegens de resistentie van de mijten voor deze producten. Vanuit België komen er alarmerende berichten.

80 Toestand in België anno 1999

Prof. Dr. F. Jacobs heeft een bericht uit doen gaan over het sterven van bijenvolken wegens zware varroa-besmetting ondanks een eerdere behandeling met Apivar. Dit is opvallend omdat men juist vanwege de resistentie voor Apistan (werkzame stof fluvalinaat) is overgeschakeld naar Apivar met amitraz als werkzame stof. Zodra deze berichten binnenkwamen heeft men een proef opgezet met 87 volken. Deze zijn volgens voorschrift behandeld met Apivar. Voor een nabehandeling werden ze in drie groepen verdeeld. Elke groep werd nabehandeld met een ander middel: apistan, oxaalzuur en mierenzuur. De mijtenval bij deze nabehandeling liep uiteen van 0 tot 1.700, gemiddeld 375. Een onderzoek met 44 volken gaf eenzelfde beeld. Daaruit blijkt dat Apivar een onbetrouwbaar middel is geworden. Dat kan liggen aan de aanwezigheid van broed tijdens de bestrijding en het afknagen van de strips door de bijen. Maar het is waarschijnlijk dat de bevindingen uit Texas (VS) ook hier een rol spelen. Daar heeft men een 'kruisresistentie' waargenomen voor Apistan en Apivar. De mijten zijn voor beide middelen tegelijk ongevoelig geworden.

Een nieuw bestrijdingsplan

Het oude bestrijdingsplan kwam erop neer dat de imker na het slingeren van de zomerhoning Apistan-strips in zijn volken kon hangen en dan geen omkijken meer had tot na het slingeren van de zomerhoning in het jaar daarop. Het inschatten van de ernst van de besmetting was niet nodig.

In Nederland zijn er officieel nog geen mijten gesignaleerd die ongevoelig zijn voor Apistan. Er zijn al wel imkers die beweren dat Apistan bij hen niet goed heeft gewerkt. De chemische bestrijders lijken

nog even respijt te hebben. Als de imker een alternatieve bestrijding uitprobeert die door gebrek aan ervaring mislukt, kan dit nog goed gemaakt worden door nog één keer Apistan te gebruiken. Met name vanuit Duitsland wordt er gepleit voor een nieuw bestrijdingsplan. Dat nieuwe plan kent de volgende uitgangspunten:

- Vaststellen hoe ernstig de besmetting is door het tellen van varroamijten die op de varroabodem vallen en vervolgens bestrijden voor zover noodzakelijk.
- Regelmatig bestrijden om het aantal mijten steeds laag te houden. In Duitsland kiest men er dan voor om voortdurend darrenraat uit te snijden. Dat is van belang omdat de mijten het evenwicht aantasten dat er in een gezond volk is tussen ziekteverwekkers en de natuurlijke weerstand.
- Met zo weinig mogelijk mijten de winter in gaan.

Bestrijding zonder apistan of apitol

Bestrijding met apistan, apitol en dergelijke middelen gaf zekerheid over het resultaat. Bij andere bestrijdingswijzen is het resultaat nooit zo zeker. Het tellen van mijten op de varroabodem en aan de hand daarvan inschatten hoeveel mijten er in het volk zitten, hoort bij een andere bestrijdingswijze. De imker weet dan hoe belangrijk het is actie te ondernemen. Als men in het voorjaar darrenraten als vangraten gebruikt, krijgt men gezonde zomerbijen die een goed wintervolk kunnen opbouwen. Met gebruik van organische zuren (onder andere mierenzuur) kan men bereiken dat het wintervolk voldoende vrij is van mijten om in het nieuwe seizoen een voorspoedige voorjaarsontwikkeling op gang te brengen. Het gaat er steeds om de mijt onder de schadegrens te houden. Dat zal wel eens mislopen, maar dan doet het bij middelen als Apistan, Apitol en Apivar uiteindelijk ook.

De varroabodem geeft het aantal

In deze bestrijdingsstrategie speelt de varroabodem een belangrijke rol. Op gezette tijden moet er een tijdlang geteld worden wat er aan mijten valt. Af en toe 10 dagen lang dagelijks tellen geeft een goede indruk. In de zomermaanden geldt dat een gemiddelde van één gevallen mijt per dag staat voor 100-300 mijten in het volk. Hoe verder van het zomerseizoen af, hoe hoger de omrekeningsfactor is. Over wat een bijenvolk aan mijten kan verdragen is de

wetenschap het niet eens. Duidelijk is dat in een jaar met veel goed bijenweer en dus een regelmatige dracht, het bijenvolk heel wat meer weerstand tegen ziekten op kan bouwen dan in een slecht jaar. In het laatste geval is het veel belangrijker het aantal mijten laag te houden.

Wel of geen darren in het volk

Er zijn imkers die denken dat het inzetten van de darrenraatmethode zou betekenen dat men imkert met volken zonder darren. Dat kan natuurlijk niet. Darren horen in een bijenvolk. Met de darrenraatmethode wordt alleen het darrenbroed verwijderd dat is ingezet als vangraat.

De darrenraatmethode in het kort

Het lijkt me zinvol te beginnen met tussen half maart en begin april de mijten te tellen die spontaan op de onderlegger van de varroabodem vallen. Men heeft dan al een eerste indruk over de mate van besmetting. Is die hoog dan is het waarschijnlijk verstandig zodra weer en dracht dat toelaten, te beginnen met het inhangen van de eerste darrenraten. In het andere geval heeft het niet zo'n haast. Die eerste raten worden zonder mankeren uitgebouwd en belegd. Met een beetje geluk wordt het aantal mijten daardoor al kleiner. Hangen we de darrenraat in op een moment dat er veel jonge bijen uitlopen, óf op een moment dat er net veel werksterbroed gesloten wordt. In het eerste geval kunnen we met onze darrenraat meer mijten vangen, dan in het tweede.

De volgende fase van de darrenraatmethode is heel wat moeilijker: de ene helft van het volk darrenraten laten beleggen om daarmee in de andere helft van het volk mijten te vangen. Zodra de fruitdracht geweest is en de bijen zwermplannen gaan smeden, wordt het tijd voor het eigenlijke werk: Een darrenraat inhangen en laten beleggen. Tegen de tijd dat die raat gesloten wordt een kunstzwerm maken zonder broed, maar met die belegde darrenraat. De kunstzwerm wordt daarmee mijtenvrij gemaakt. De kunstzwerm belegt daarna twee darrenraten waarmee het hoofdvolk mijtenvrij wordt gemaakt, terwijl daar het broed van de oude moer uitloopt vóórdat de jonge moer aan de leg is. Een uitgebreide beschrijving van deze methode vindt u in Bijen 8(3): 79 (1999) en Bijen 8(4): 109 (1999).

Beoordelingsfouten

Het is een van de leuke dingen van bijenhouden dat de imker plannen maakt en dat de bijen hun eigen gang gaan. Soms kom je samen gelijk uit, maar vaak

moet de imker bedenken op welke manier hij zijn door de bijen verstoorde plannen zal voortzetten. Meestal is het geen probleem dat de bijen hun eigen plan trekken. Bij varroabestrijding ligt dat anders. Een bestrijding die mislukt betekent dat de niet gevangen varroamijten later een gevaar vormen voor de volken. Het grootste probleem bij de darrenraatmethode, is de imker die inschattingfouten maakt met betrekking tot de ontwikkeling van het volk. Omdat ze het moment waarop de kunstzwerm gemaakt moet worden te laat kiezen. De moer is dan met de voorzwerm vertrokken. Bij een geknipte moer is weliswaar de zwerm niet weg, maar er kunnen geen darrenraten meer belegd worden. Een tweede moment om beoordelingsfouten te maken ligt bij het inschatten van de ontwikkeling van de kunstzwerm. Vooral, als de imker gekozen heeft voor een vlieger al of niet in de vorm van een tussenaflegger. Zo'n vlieger kan zich zo voorspoedig ontwikkelen, dat er al snel ruimtegebrek ontstaat met een zwerm als gevolg. Het vangen van mijten met darrenbroed is dan voorbij.

Een broedloze periode

Wie een kunstzwerm maakt, veroorzaakt daarmee een broedstop in het hoofdvolk. Dat is een rem op de ontwikkeling van het aantal mijten. Als de imker met het inhangen van darrenraten in het vroege voorjaar al een aanslag heeft gepleegd op de groei van de mijtenpopulatie en hij doet dat nog eens met het veroorzaken van een broedloze periode, moet het al heel slecht gaan als hij daarmee het volk niet tot het einde van de zomerdracht gezond kan houden. Na het slingeren van de zomerhoning kan de strijd tegen de mijt dan worden voortgezet met andere middelen. Ik hoop u daarover in volgende nummers van bijen te kunnen berichten. Dit is geen pleidooi om de darrenraatmethode niet toe te passen, maar een troost voor als het mislukt.

Brochure darrenraatmethode à f7,50 op aanvraag verkrijgbaar bij Ambrosiushoeve, 013-5425888. Zie ook Bijen 8(3): 79 en 8(4): 109 en 114 (1999).

Gebruikte literatuur

Bekämpfungskonzept für Baden- Württemberg: ADIZ 98(5): 21, 98(7) p.IV, 98(8) p.IV, 98(12) p.IV.
Ongepubliceerd bericht Prof. Dr. F.J. Jacobs van 30 november 1999.

Wie durft...

In Bijen 9(1): 15 en 17 (2000) werd een aantal malen over de fusie tussen de 5 Nederlandse imkerorganisaties geschreven. Iedereen is er van overtuigd dat een dergelijke fusie wenselijk is, maar de weg naar het uiteindelijke doel ligt vol voetangels en klemmen.

Omdat er in je omgeving veelal geen alternatief was ben je, vaak lang geleden al, lid geworden van je huidige vereniging. Je wilde je hobby georganiseerd uitoefenen om bijvoorbeeld tegen iemand aan te kunnen praten die er op dat moment meer verstand van had dan jij. Je kent sommige bestuursleden en ook andere leden van je vereniging. Het bevalt je goed dus en vaak zijn er uit de contacten hechte vriendschappen ontstaan met als resultaat een plezierige uitoefening van je hobby. Wat er buiten de vereniging, binnen de grotere organisatie gebeurt is minder duidelijk. Je leest bijenbladen zoals 'Bijen' en vaak blijft het daarbij.

82

Sinds enige jaren hebben alle betrokkenen (op de ANI na) min of meer een gezicht gekregen in ons maandblad. De namen van de betrokken organisaties verschijnen regelmatig achter in het blad 'Bijen' met hun verslagen van activiteiten en vergaderingen. Dat gezicht moet mijns inziens veel duidelijker worden, ook al om de achterban, de leden van de imkerorganisaties meer inzicht te geven in deze organisaties. Het lijkt me daarom een goede gedachte indien elke imkerorganisatie zich in 'Bijen' een keer echt voorstelt aan zijn eigen achterban maar ook aan de leden van de andere organisaties.

Dat 'echte' gezicht zou een aantal elementen moeten bevatten, zoals bijvoorbeeld antwoorden op de volgende vragen: werk je landelijk of uitsluitend regionaal en zo ja wat is je verspreidingsgebied, waarvan vind je zelf dat je goed bent als organisatie, heb je een beleidsplan voor de komende jaren en zo ja wat staat daar in, wat zijn dus je toekomstplannen, ben je een actieve organisatie en zo ja waar blijkt dat uit, heb je internationale contacten. Dit verhaal is uit te breiden met nog veel meer elementen zoals ledenaantal, aantal verenigingen, historie en rechtsvorm. Door een verhaal te publiceren met elementen zoals boven genoemd, krijg je als organisatie 'meer gezicht' en verdwijnt m.i. een stukje koudwaterrees dat ik proef bij de organisaties; bovendien zijn veel individuele lezers geïnteresseerd in wie je eigenlijk bent.

kortom: wie durft...

Han Geltink, VBBN subvereniging Arnhem

Fusie moet uitgaan van leden

Van harte onderschrijf ik het betoog van Leen Kamerling in BIJEN 8(12): 340 (1999). Als reactie zet Dick Vunderink in BIJEN 9(1): 14 (2000) glashelder uiteen hoe een onderneming fusieplannen zal proberen te realiseren, namelijk door overleg tussen verantwoordelijken aan de top van beide bedrijven. De door hem gesuggereerde vraag aan de werknemers blijft meestal achterwege.

Echter, een vereniging is geen onderneming. Bij een vereniging behoort in eerste instantie bij de leden te worden geïnventariseerd of er behoefte bestaat tot fuseren aan de hand van een model, waarin aangegeven de te voorziene veranderingen die zullen plaatsvinden ten opzichte van de huidige situatie (zie BIJEN 8(12): 332 (1999) 'Wat leerde BIJEN van september ons nog meer'). Als de leden zich in meerderheid kunnen vinden in een fusiegedachte, dan behoort het tot de taak van de besturen aan de slag te gaan binnen het aangegeven kader. In tweede instantie zal een meer definitief rapport aan de leden worden voorgelegd. Bestaat bij de leden geen behoefte tot fuseren dan is elke poging in die richting zinloos, hoe een hoofdbestuur daar ook over denkt. De gezamenlijke wil tot fuseren gaat uit van de leden met opdracht naar de bestuurders, dus vanuit de basis naar de gekozen beleidsmakers. Bestuurders die hieraan niet wensen mee te werken moeten opstappen. Ook deze actie zal vanuit de leden moeten worden gestuurd. Als bij alle bestuurders het belang van de bijenteelt centraal staat, dan zal er zeker een aanvaardbaar model ontstaan.

Ko Zoet, Terschelling

Reactie op reuma-enquête

In verband met de artikelen bijengif en Reumatoïde artritis lijkt het mij mogelijk interessant u mijn ervaring van afgelopen zomer met bijensteken te vermelden.

Ik loop bij de atletiekvereniging Sprint te Breda al bijna twintig jaar hard als trimmer en leg daarbij per week ongeveer 40-50 km af. Mijn leeftijd is 67 jaar en enkele jaren geleden heb ik de marathon van New York gelopen waarbij de trainingsafstand opliep tot 80-100 km per week. Ongeveer 1,5 jaar geleden kreeg ik last van een achillespeesontsteking, welke ontstaat door overbelasting en/of irritatie van het peesweefsel. De pees wordt op enkele plaatsen dik en

gaat pijn doen en als je denkt na enkele rustdagen dat het wel weer zal gaan, speelt de ontsteking weer flink op en is rust de noodzakelijke oplossing van het probleem. Ik trainde veel te lang door en moest stoppen met lopen door de pijn en de zwelling. Bij de huisarts kreeg ik te horen dat ik zeker een maand niet mocht hardlopen en tevens kreeg ik een ontstekingsremmer 'Buproven' voorgeschreven. Ik heb in de loop van 14 dagen alle tabletten opgegeten; was er misselijk en chagrijnig van dat ik niet kon lopen. De ontsteking werd wel minder en na 4,5 week ging ik weer naar een training. In het begin ging het wel maar na twee weken was het weer het oude liedje en kon ik 's avonds alleen hinkelend uit mijn stoel komen. Toen dacht ik ineens aan mijn bijen. De volgende ochtend (in pyama) ging ik naar de kasten en pakte een bij die ik op de pijnlijke plek drukte. Nou, dat beestje wilde me wel een gratis injectie geven! Ik heb de angel even laten pompen en hem er toen zó uitgetrokken dat ik zoveel mogelijk de inhoud van de gifblaas in de wond perste. Dat heb ik 14 dagen elke morgen gedaan en ik loop weer als de beste. De pees is op de bewuste plek nog wel dikker, maar doet geen pijn meer. Mogelijk is de betere doorbloeding, die ontstaat door het bijengif, ook een oorzaak voor het snelle herstel van het slecht doorbloedde peesweefsel. Haalbijen prikken trouwens minder goed dan de wachters op de vliegplank heb ik gemerkt.

Hijman van Dijk, Ulvenhout

Noot van de redactie: Dit is een individuele waarneming en hoeft niet algemeen geldig te zijn.

Straatnaamborden en bijenhouderij

Op straatnaamborden kom je vaak oude beroepen tegen als beenhouwer of touwslager. Hoe is dat met de bijenhouderij in ons land? Van onze oosterburen heb ik het kunnen lezen in het *Deutsches Bienen Journal* van oktober 1999. Hierdoor geprikkeld ben ik op zoek gegaan en de oogst, zeker in vergelijking met Duitsland, 13 keer meer imkers en over een miljoen bijenvolken (*Bienenwelt '97*) mag er zijn.

De bijenhouderij moet ook in ons land maatschappelijk algemeen geaccepteerd en verankerd zijn geweest, want het aantal straatnaamborden met 'Bij', 'bijen', 'bie', 'imme', 'ieme', 'imker' en 'iemker' is groot. Oost-Nederland is het best vertegenwoordigd, gevolgd door de Veluwe en onze zuidelijke provincies.

Foto: Frans Janssen

Uiteraard een logisch gevolg van het feit, dat hier de grote stille heidevelden voorkwamen, begin 1900 nog 800.000 ha. Maar Leiden met 'Bijenveld', Zaanstad met 'Bijenkorfstraat' doen leuk mee, evenals Nieuwegein met 'Immenweide' en wat te zeggen van Rotterdam met 'Bijenveld' en 'Imkerstraat'. Of er in de nieuwbouwwijken anno 2000 nog veel straten aangeduid zullen worden met verwijzingen naar de imkerij, waag ik te betwijfelen. 'Disketteweg', 'Floppy-dreef' of 'Muispad' zullen waarschijnlijk meer kans maken.

Bron: Postcodeboek 1978 en 1986 en het 100.000 Stratenboek 1989.

Frans Janssen

Buckfastdag Regio Noord

Zaterdag 1 april a.s. organiseert Regio Noord van de BBV haar jaarlijkse Buckfastdag, toegankelijk voor alle geïnteresseerde imkers, in de aula van het Terracollege te Eelde, Burg. Legroweg 29 (Tuinbouwschool). Entree leden f 2,50, niet-leden f 5,- gebouw open 09.30 uur, koffie verkrijgbaar.

Programma

- 10.00 uur: Opening en huishoudelijke zaken.
- 10.15 uur: inleiding over het imkeren met verschillende Buckfastlijnen op Simplexramen.
- 10.45 uur: idem over het imkeren op Dadantramen.
- 11.15 uur: Pauze, met uitleg over de mogelijkheden van een broedmachine bij de koninginnenteelt; tevens lotenverkoop.
- 11.45 uur: Opsplitsing in drie groepen waarin discussie over eigen ervaringen met de verschillende Buckfastlijnen in de verschillende kasttypen en eventueel eigen aanpassingen.
- 13.00 uur: plenaire afsluiting met samenvattingen door de discussieleiders uit de drie groepen, tevens uitslag verloting.

Nadere inlichtingen: Wietse Faber, 050-3093666.

Doppenmethode; de organisatie

Jan Charpentier

Sinds jaar en dag wordt bij onze Vlaamse collega's gewerkt met het zogenoemde overlarfproject. Bij deze methode worden door ervaren koninginnentelers twee dagen oude larven uit de starter onder de deelnemende imkers verspreid.

De werkzaamheden worden uitgevoerd onder toezicht van de Selectiewerkgroep, een groep leden van de Koninklijke Vlaamse Imkersbond, die de koninginnenteelt coördineert.

De activiteit is daar een groot succes. Dit was de reden voor de Nederlandse leden van de Selectiewerkgroep om een gelijksoortige teeltmethode ook in Nederland te propageren. Omdat niet de larven direct maar de aangenomen doppen uit de starter ter beschikking worden gesteld werd bij ons, om misverstanden te voorkomen, de naam 'Doppenmethode' gelanceerd.

84

Natuurlijke selectie is bij onze bijenpopulaties al lange tijd niet meer aanwezig. Dit werk moet door de imkerij (met andere criteria) worden uitgevoerd. De imker is gebaat bij een beheersing van de kwaliteit van zijn bijen. De enige mogelijkheid hiertoe is de gestuurde teelt van koninginnen. Nu is koninginnenteelt voor de gemiddelde imker nogal een zware opgave. De doppenmethode laat de eerste moeilijke stappen (overlarven, starter vullen) echter over aan de geoefende koninginnenteler.

Ook moet de teelt nog worden geïntegreerd in de gebruikelijke bedrijfsmethode. Dit laatste aspect wordt bij cursussen nogal eens vergeten. De beantwoording van de vraag dus: nou heb ik die moeren wel geteeld maar wat moet ik er mee?

Het doel

Samengevat kan het doel van de doppenmethode als volgt worden omschreven:

1. Goed bijenmateriaal binnen het bereik van iedere imker brengen door hem alleen het eenvoudiger gedeelte van de teelt te laten uitvoeren.
2. De kwaliteit van de bijenpopulatie van vooral de modale imker verbeteren en ook instandhouden.
3. Binnen die kwaliteit vooral streven naar zachtaardigheid naast andere eigenschappen zoals zwermtraagheid, vitaliteit, poetsgedrag, haaldrift e.d.
4. Koninginnenteelt niet slechts zien als een deelactiviteit maar integreren in de toegepaste bedrijfsmethode.

5. De methode flexibel hanteren om andere deelaspecten, zoals bijvoorbeeld varroabestrijding, te kunnen inbouwen.

Hoe werkt de methode

De Doppenmethode is bij uitstek een gemeenschappelijke imkeractiviteit. Plaatselijk wordt een groep gevormd die gezamenlijk te werk gaat. Deze zoekt een koninginnenteler die materiaal heeft dat aan de gestelde eisen voldoet en die de aangenomen doppen wil leveren. Ook kan van hem technische ondersteuning bij de verdere teelt worden gevraagd. Er wordt een coördinator aangewezen die de werkzaamheden coördineert en bindende afspraken maakt met deze teler over het aantal te leveren doppen en de verdeeldag.

Na ontvangst worden de jonge koninginnenlarfjes door de deelnemende imkers op eigen stand aan een moergoed pleegvolk gegeven, waar de doppen verder worden verzorgd.

Als de gesloten doppen tijdig worden gekooid, lopen in dat pleegvolk een aantal volwaardige moeren uit. Als pleegvolk kan elk goed productievolk worden gebruikt. Daarom ook is de methode bruikbaar voor de imker die slechts een paar volkjes bezit. Indien gewenst kunnen enkele imkers ook samen een pleegvolk benutten. De uitgelopen moeren worden in kernvolkjes ingevoerd (bij voorkeur 3-ramers) van waaruit de jonge moeren op bruidsvlucht kunnen gaan. Eenmaal aan de leg kunnen de moeren inclusief hun 3-ramertje worden verenigd met de aanwezige productievolkjes of als nieuw zelfstandig volk worden opgekweekt. Hier zijn natuurlijk een aantal mogelijkheden denkbaar. In gezamenlijk overleg kan een geëigende bedrijfsmethode worden gekozen. Voordeel hierbij is, dat alleen met de eigen raammaat wordt gewerkt.

Na het seizoen is het aan te bevelen om een evaluatiebijeenkomst te houden om lering te trekken uit gemaakte fouten als ook uit behaalde successen. De geteelde koninginnen worden standbevruucht. Door het heterosiseffect komt het tot goede zachtaardige en vitale volken, tenminste als het uitgangsmateriaal lijnzuiver is, zachtaardig van karakter en naar mogelijkheid geselecteerd op kwaliteit in de F1 generatie. Duidelijk is dat van deze volken niet meer moet worden nageteeld omdat dan het nieuwe (F1) uitgangsmateriaal niet meer voldoet aan de eis van lijnzuiverheid. Elk jaar moet dus weer opnieuw groeps-

gewijs worden geteeld op basis van de doppenmethode om de verkregen kwaliteit in stand te houden. De doppenmethode vraagt om samenwerking, maar geeft daarmee ook een nieuwe impuls aan het Nederlandse imkeren. Dit blijkt wel uit de resultaten voor 1999, het eerste jaar dat de methode officieel van start ging: binnen 32 actief deelnemende groepen werden door 166 deelnemers 1868 larfjes afgenomen en konden 475 leggende moeren met succes worden ingevoerd.

Betere bijen door samenwerking

De werkgroep 'Doppenmethode' van de Koninginnenteeltcommissie (KTC) van de VBBN voert administratie van de coördinatoren ten behoeve van

instructie en evaluatie van de resultaten. Indien gewenst worden ook cursussen georganiseerd. De verdelers van de aangenomen doppen worden eveneens genoteerd omdat aan het te verdelen materiaal eisen kunnen worden gesteld en de betreffende imkerijen op de aanwezigheid van AVB moeten worden gecontroleerd. Hier kunnen speciale faciliteiten worden verleend. De KTC werkt in dit opzicht landelijk en elke groep kan zich aansluiten, onafhankelijk van de bond waartoe zij behoort. In het Bijenhuis te Wageningen is een brochure verkrijgbaar waarin de methode stap voor stap wordt beschreven.

Engeltjes met angeltjes!

Jan van de Veluwe

Tijdens een beginnerscursus wordt dikwijls gevraagd: hoe houd ik de engeltjes op een afstand, want ik ben zo bang voor hun angeltjes. Aangezien daarover nog al eens wordt gefilosofeerd wil ik trachten een mening te geven over die voor sommigen, met name kandidaat-imkers, vaak moeilijke materie.

Hoe en wanneer gaan we onze bijen 'te lijf'? Uiteraard alleen als dat noodzakelijk is en bij voorkeur doen we dat

- vóór het middaguur; dan zijn namelijk de meeste haalbijen 'en route' en het zijn juist deze gasten 'op leeftijd' die op kundige wijze met hun angel weten om te gaan. Dat in tegenstelling tot de binnen- of huisbijen tot circa 15 dagen oud, die dan nog niet of nauwelijks in staat zijn om te steken.

- Bij aangename temperaturen gaan de haalbijen overigens niet op pad. Degene die terugkeren, beladen met nectar en pollen, leveren dan nauwelijks problemen op. Worden zij niet gehinderd, dan laten ze de imker wel met rust.

- Dan hebben we nog te maken met de wachtbijen en hun vrienden; zij staan als het ware altijd gereed om een indringer aan te pakken. Deze lieden leggen we het zwijgen op door een fijn straaltje (bijvoorbeeld) invertsuiker over de volle lengte op de vliegplank te spuiten. Daar duiken ze onmiddellijk op en vergeten tijdens die smulpartij de indringer.

- Nu is de tijd aangebroken om de kast te openen, aannemende dat de imker zich eerst van voldoende

persoonlijke beschermingsmiddelen heeft voorzien. Werkt hij met tabaksrook, dan blaast hij een paar stevige pufjes rook juist onder de dekplank... en wacht dan even!

Daarna verricht hij de nodige, goed geplande handelingen. Alle ingrepen worden vervolgens vooral op rustige en beheerste wijze uitgevoerd.

Rustgevende middelen

Na deze basisbenadering hoor ik een of andere milieu-activist al opmerken, dat het minder correct is tabaksrook in een volk te pompen; het kwalijke product nicotine is alom bekend en dat moet je beslist niet tijdens de behandeling van de bijen gebruiken, te meer daar dat middel ook nog in de honing terecht komt. Oké, dan gebruiken we een alternatief middel. De grote Duitse beroeps-korfimker Georg Klindworth op de Lüneburgerheide geeft daarbij het voorbeeld. Hij gebruikt in plaats van tabak 'Rainfarn', letterlijk vertaald bermvaren, bij ons meer bekend als Boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*). Hij verzamelt dat in de wegbermen overvloedig voorkomende kruid, droogt het, stroopt het van de stengels en verkrijgt aldus kosteloos een prima rookmiddel. In de Duitstalige landen komen we dat product vrij veel tegen, met name voor het gebruik in een beroker. In ons land wordt ook wel gebruik gemaakt van de bruinrode kolven van de pruikenboom (*Rhus typhina*), die in de beroker voor de nodige rook kunnen zorgdragen.

Een ander hulpmiddel, dat in combinatie gebruikt kan worden met rook, is de waterverstuiver. Door een uiterst fijne nevel (spray) te verstuiven op het geopende volk is het opmerkelijk hoe rustig ze blijven. Dat zeer dunne vliesje water op hun vleugel stemt ze tot rust en belet ze min of meer om op te vliegen. Tijdens frequente bezoeken aan Zwitserse imkers in hun bijenhuisjes viel mij op, dat vele van hen werkten met een stompje sigaar en een verstuiver. Ook voorafgaande aan het scheppen van een zwerm is een waterspray een goed hulpmiddel.

Voor iemand die erg voorzichtig met zijn handen moet omgaan (bijvoorbeeld vanwege het bespelen van een snaarinstrument) kan het raadzaam zijn gebruik te maken van handschoenen, echter beslist geen tuinhandschoenen, waardoor het vaak onvermijdelijk is om voorzichtig met de bijen om te gaan. Alle steken die men daarbij in de handschoenen krijgt verspreiden het alarmferomoon, hetgeen tot nog meer steken aanleiding kan geven.

In dat geval worden de éénmalig te gebruiken medische vinylhandschoenen aanbevolen, die ook bij operaties worden gebruikt. Deze zijn in drie maten verkrijgbaar en kosten per 100 stuks slechts circa f 12,-.

Indien enigszins mogelijk is het raadzaam de bijen zonder handschoenen te behandelen; automatisch betracht men dan de nodige voorzichtigheid. Heeft men echter nogal gevoelige handen en polsen, dan is het raadzaam deze delen goed in te wrijven met lijnzaadolie.

Een bestanddeel van deze olie is linolzuur, dat een neutraliserende invloed heeft op het alarmferomoon van de bijen. Uit ervaring kan ik zeggen, dat het voor gevoelige personen zeker de moeite loont dit middel eens te beproeven.

Een zelfde positieve uitwerking ontdekte ik in Polen, waar imkers werkten met een bakje koud water met daarin een lepel azijn. Door af en toe de handen met dat water te bevochtigen schijnt er een kalmerende invloed op de bijen uit te gaan.

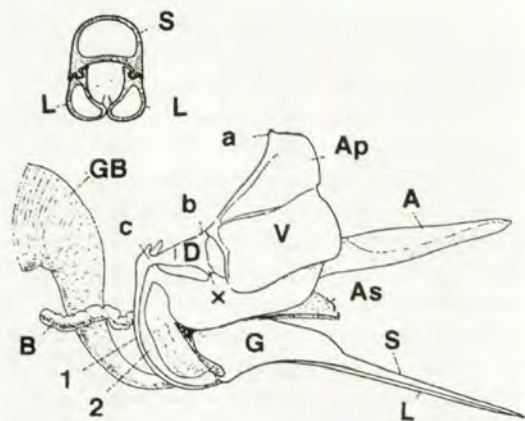
Ondanks alle goede raadgevingen blijft er altijd een dag over, waarin het moeilijk is om met de bijen om te gaan, de zogenaamde dertiende dag, inzonderheid als er onweer in de lucht zit. Op die dag moeten namelijk de 'doppen worden gebroken' en elk exemplaar dat we over het hoofd zien resulteert doorgaans in een zwerm. Ik heb de gewoonte ontwikkeld om op die 13e dag na 16.00 uur, weer of geen weer, alle bijen van het betrokken volk van de raampjes te stoten in een circa 35 cm hoge, ovaalvormige plastic emmer. Voor de eventueel aanwezige honingkamer (op rooster) geldt dat uiteraard niet.

In die emmer blijven de bijen in alle rust zitten, zo nodig na een spray water, zodat ik de bijenloze raampjes op mijn gemak en zeer secuur kan bekijken op de eventuele aanwezigheid van doppen. Na afloop plaats ik deze emmer met één beweging op zijn kop op de kast, waarna de bijen geleidelijk aan weer tussen de ramen verdwijnen. Anderen verrichten een zelfde handeling wel met een korf. Het nadeel is echter dat een korf voor dit doel aan de kleine kant is en dat de bijen zich na het afstoten aan de korfwanden vastklitten. Verder zijn de bijen, in tegenstelling tot zo'n plastic emmer, sterk geneigd tegen de ruwe korfwand naar boven te lopen.

De invloed van bepaalde rassen op de behandeling van bijen laat ik achterwege. Hoe het ook zij, menigeen experimenteert hoe hij/zij met de minste angeltjes uit de strijd komt. Hebt u zelf ook interessante ervaringen opgedaan, wel, dan gaarne uw reactie. Wellicht kunnen er naar aanleiding daarvan nog leerzame ervaringen worden uitgewisseld.

P.S.

De schitterende videofilm over de korfimker Georg Klindworth met zijn boerenwormkruid (Rainfarn) is verkrijgbaar bij de VBBN.

Angelapparaat: D=driehoeksplaat; V=vierhoeksplaat; A=angelschede; S=stilet; L=lancetten; G=gifpomp; 1=eerste tak; 2=tweede tk; x=scharnier; B=basische klier; GB=gifblaas; GK=gifkanaal; a,b,c, Ap=spieraanhechting; As=deel van het achterlijfsegment.

Tek. uit *Anatomy of the honeybee*, R.E. Snodgrass.

De doppenmethode: koninginnen kweken in een pleegvolk

M.J. van Iersel

Er zijn veel manieren voor de imker om aan jonge moeren te komen. Bij de doppenmethode doet men dat met behulp van een moergoed pleegvolk. Dit artikel gaat over het klaarmaken van het pleegvolk.

Hoe kweken de bijen zelf hun koninginnen

Als we koninginnen willen kweken kunnen we het bijenvolk als voorbeeld nemen. Zij zijn de deskundigen bij uitstek op dit gebied. Aan het einde van de voorjaarsdracht gaan ze zwermplannen ontwikkelen en zetten zwermcellen aan. Het volk heeft dan nog een moer. *Zwermcelmoeren worden aangemerkt als moeren van een hoge kwaliteit en deze zijn opgekweekt in een moergoed volk.* Zodra de zwermcellen gesloten zijn, vertrekt de voorzwerm en worden de doppen verder verzorgd in een moerloos volk. Voor de bouw van zwermcellen benutten de bijen vaak open plaatsen in de kast, zo gekozen dat de zwermcellen in het geheel van het broednest zijn opgenomen.

Ook buiten de zwermtijd worden er door de bijen soms moeren opgekweekt in een moergoed volk, namelijk bij een stille moerwisseling.

De ideale tijd voor het opkweken van moeren is de zwermtijd. Een zwermrijp volk beschikt over een *grote hoeveelheid jonge bijen*. De gebruikelijke verhouding van open, gesloten broed, haalbijen en huisbijen is scheefgegroeid. Er zijn veel meer jonge bijen aanwezig dan er nodig zijn om de aanwezige hoeveelheid broed te verzorgen.

De zwermtijd sluit aan bij het einde van de voorjaarsdracht. Dat betekent dat er veel voorraden in het volk aanwezig zijn. Honing in de honingkamer en *stuifmeel rond het broednest*. Als weer en dracht hebben meegewerkt zijn de eiwit-vetlichamen van de voedsterbijen goed ontwikkeld waardoor ze de larfjes een *ruime hoeveelheid voedersap* kunnen geven. Dat is gunstig voor de zwermcellen die worden aangezet. *Een legertje goed doorvoede voedsterbijen* hoeft voor steeds minder larfjes te zorgen. Dat garandeert een optimale verzorging van de zwermcelmoeren.

Het pleegvolk

Het bovenstaande maakt duidelijk dat een imker die goede moeren wil kweken een sterk volk als pleegvolk moet kiezen. Bij de meeste imkers zal dat een volk zijn

dat op 2 bakken staat met een honingkamer. Het volk hoeft geen zwermplannen te hebben, bij voorkeur niet zelfs.

Het pleegvolk moet volop actief zijn. Niet zozeer met nectar en stuifmeel halen als wel met het verzorgen van het broednest. Dat gebeurt het best bij een matige dracht is. Bij een zware dracht gaat alle aandacht van het volk uit naar honing halen.

Als er geen dracht is moet de imker daar zelf voor zorgen: voeren dus. Hoeveel? Mijn ervaring is dat elke dag een jampotje suikerwater (1 suiker:1 water) de activiteit erin houdt. Beginnen met voeren op de dag dat de doppen worden ingehangen heeft geen zin. Deze kleine hoeveelheid suikerwater brengt de activiteit nauwelijks op gang maar houdt hem wel gaande. In het begin dus meer voeren als het volk geactiveerd moet worden. Begin een week voordat de doppen worden ingehangen.

Het pleegvolk moet veel jonge bijen hebben. Niet van de allerjongste, want deze hebben nog geen goed ontwikkelde voedersapklieren. Het heeft dan ook weinig zin kort van te voren het pleegvolk te versterken met ramen uitlopend broed.

De moer mag niet bij de doppen komen

We vinden het vanzelfsprekend dat bij een volk met zwermplannen zwermcellen gebouwd en verzorgd worden in aanwezigheid van de moer. In een pleegvolk is dat fundamenteel anders. Als daar doppen in worden gehangen op een plaats waar de moer bij de doppen kan komen, komt er van de verzorging van de doppen niets terecht. Het wonderlijke is dat de doppen wel verzorgd worden als de moer er niet bij kan. We moeten daarom in het pleegvolk met een rooster een scheiding maken tussen de moer en de ingehangen doppen. Boven het rooster de doppen, onder het rooster de moer. De bijen kan het niet zoveel schelen, maar voor het werk van de imker is deze opstelling het gemakkelijkst.

De moer onder het rooster plaatsen

Er zijn verschillende manieren om de moer onder het rooster te krijgen.

1. Neem de bakken van elkaar, zoek de moer op, hang het raampje waarop de moer gevonden wordt met opzittende bijen in de onderbak, rooster erbovenop en de kast sluiten.

2. Veel imkers zullen er de voorkeur aan geven om het volk van boven te beroken, enige tijd te wachten in de hoop dat de moeder naar beneden loopt en vervolgens een rooster te leggen. Enkele dagen later vinden we dan eitjes en larven in de bak waar de moeder zit.

Als men van zichzelf weet dat het veel moeite kost om de moeder en/of eitjes en hele jonge larfjes te vinden, kan men beter twee roosters leggen. Een onder de honingkamer en een onder de bovenste broedbak. In theorie kan men na 3 dagen gaan kijken in welk deel van de kast er eitjes te vinden zijn. Als men na 4 à 5 dagen kijkt is het gemakkelijker te zien waar de moeder zit. Een raam uit de bak waar de moeder zit bevat eitjes en hele jonge larfjes. Vooral de afwezigheid daarvan in de bak waar de moeder niet zit, is goed te zien.

88

Wat er fout kan gaan

Als we het rooster gelegd hebben, moeten we nog enkele keren in de kast werken. Dat is telkens een gelegenheid voor de moeder om aan de controle van de imker te ontsnappen en de teelt te verknoeien, zeker als daarbij het rooster van zijn plaats gaat. Dan zal de imker heel secuur moeten werken en er zich steeds bewust van moeten zijn dat de moeder op het rooster kan lopen. Er boven op of er onder tegenaan, al naar gelang in welke bak ze zit. Als de imker gedachteloos het rooster afneemt en de bijen afschudt, weet hij absoluut niet meer waar de moeder zit en kan hij er niet meer op vertrouwen dat de ingehangen doppen verzorgd zullen worden.

Aandachtspunten bij het werken in pleegvolk.

Wees er steeds op bedacht dat de moeder op dekplank of rooster kan lopen. Alvorens een dekplank of rooster af te nemen, steeds eerst wat rook geven en vervolgens even wachten. De moeder heeft dan enige tijd om tussen de raten te verdwijnen.

Als we beginnen met een rooster te leggen omdat we de moeder niet op willen zoeken, kan het zijn dat de moeder enkele dagen later boven het rooster blijkt te zitten. We moeten nu de onderste bak van plaats verwisselen met de bovenste broedbak. Til dan samen met het rooster de bovenste broedbak een beetje om het rooster van onder te beroken in de hoop dat de eventueel op het rooster lopende moeder, naar boven zal lopen.

Wees steeds bedacht op het aanzetten van zwerm- of redcellen. Bijen die door een rooster van de moeder gescheiden worden kunnen zich moederloos gaan voelen.

Dekplank en roosters steeds bijenvrij maken boven de

bak waar de moeder zit, alvorens ze terzijde te zetten. Als we 2 roosters gelegd hebben en de moeder blijkt in de honingkamer te zitten, moeten we de ramen van de honingkamer afschudden boven de onderbak. Zet een lege bak boven op de onderbak zodat er geen bijen naast de kast vallen. De afgeschudde ramen niet meteen in de honingkamer terugplaatsen want de moeder zou ook op de wanden van de honingkamer kunnen lopen.

Ruimte maken voor de doppen

Op dag -1 maken we het pleegvolk klaar om het teeltraam met de doppen op dag 0 in te kunnen hangen.

We moeten overal in het volk werken met het risico dat de moeder aan de verkeerde kant van het rooster terecht komt. Zorgvuldig werken dus. We halen 2 ramen met zoveel mogelijk gesloten broed uit de bovenbak met nog een derde raam. Het slechtste dat we kunnen vinden. Dat raam hebben we niet meer nodig. Daarna gaan we in de onderbak, waar de moeder zit, twee ramen met veel open broed zoeken, hoe jonger hoe beter. Maak deze ramen zorgvuldig bijenvrij boven de onderbak. Tegelijk controleren we op doppen. Indien aanwezig, dan uitbreken. Als de onderbak is nagezien op doppen, aangevuld met de 2 ramen uit de bovenbak, kan het rooster er weer op. De 2 ramen met open broed hangen we in de bovenbak midden boven het rooster met een lege plaats ertussen. Die lege ruimte is voor het teeltraam. Ook deze bak weer op doppen controleren.

De honingkamer

Dan rest ons nog de honingkamer. Is het volk heel sterk dan kan de honingkamer er bovenop blijven staan. Twijfel je aan de volkssterkte haal de honingkamer er dan af. Schud de bijen in de bovenbak en zet de honingkamer tijdelijk op een ander volk. Ons pleegvolk is wat kleiner wat raatoppervlakte betreft en de ramen zijn daardoor dichter met bijen bezet. De bijen zullen dan de doppen beter warm houden. Dat is vooral van belang als de doppen ingekooid zijn, want er is dan geen direct contact van bijen en doppen meer mogelijk. Dat geldt des te meer als het weer niet meewerkt. De ramen met open broed die we naast de doppen hebben gehangen zijn tegen die tijd gesloten broed geworden. Ze trekken daardoor minder bijen aan. Hoe meer bijen er in de buurt zijn, hoe beter voor de warmtevoorziening.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Een imker behoort de wintermaanden te besteden aan het lezen van bijenboeken en het gereedmaken van het materiaal voor het komende seizoen. Deze imker heeft in die tijd echter zijn huis grondig laten verbouwen, weken lang op gruis gelopen en stof gegeten en zowel PC als bijenboeken waren onbereikbaar afgedekt. Het enige dat ons op de been hield was het gezegde: na lijden komt verblijden en dat laatste stadium zijn wij nu voorzichtig aan het betasten.

Intussen heb ik met bestofte hersenen een HB-vergadering bijgewoond en kan me daar slechts flauw wat van herinneren. De agenda was te vol - of ik werkte te traag - want we moesten de notitie 'Toekomst bijenhouderij' doorschuiven naar de volgende vergadering. Op zich niet erg want ook die ligt in de toekomst en hoe vaak zegt men niet dat de tijd de problemen vanzelf oplost.

- Wij kregen op de vergadering een kort bezoek van de gebroeders Hooijman, van de Floriade 2002, en met hun niet aan te tasten mix van optimisme en realisme blijven we in de zaak geloven. Maar sponsorgeld is een voorwaarde en kijkt u nog even naar hun oproep in het februarinummer: persoonlijke introducties bij sponsors!

- We namen met veel waardering kennis van het rapport 'Verbetering van de bijenhouderij in Groningen'. Een creatieve aanpak van het groepsbestuur Groningen in samenwerking met de Provincie, Staatsbosbeheer, NLTO, Groninger Landschap en Natuurmonumenten met het doel om tot allerlei vormen van drachtverbetering te komen. Dit is een initiatief dat niet regionaal moet blijven. Wij gaan binnenkort met de samenstellers praten over hoe nu verder in Groningen en hoe nu verder landelijk.

- Ik heb iets verteld uit de bijeenkomst van de werkgroep Bedrijfsraad 2000 en het ziet ernaar uit dat wij nadere verkenningen over een hechtere samenwerking van de imkerorganisaties gaan uitvoeren. Onder de titel: voor we goed kunnen weten wat we willen, moeten we ons beelden vormen op het gebied van financiën, organisatie en besturen, en het behoud van het eigene van de verschillende groeperingen. Nu moeten we het nog doen met fantasieën en voor de een riekt dat wat angstig en voor de ander als een mooi perspectief. Nu dus eerst de fantasieën wat concretiseren.

- Wij hebben de secretariaten van de subverenigingen al laten weten dat wij zoeken naar een nieuwe opzet van de Algemene Ledenvergadering: meer over bijenhouden en minder over besturen. De commissie Koninginnenteelt kwam ons te hulp en vroeg of na afloop van de ALV de koninginnenteelt(mid)dag kon worden gehouden. Dat met beide handen aanvaard en ik ben benieuwd of dit een stap

in de zoekrichting zal zijn.

- Helaas moet ik melden dat wij op de AV waarschijnlijk met een vacature in het HB blijven zitten. De heer Bert van Westhreenen, secretaris, treedt af en op dit moment hebben we nog geen kandidaat voor opvolging. Dat is voor het eerst sinds we de bestuursstructuur wijzigden en ik vind dat een teleurstelling. Terwijl het werk in het HB boeiend is, verre van routinematig en veelal nog erg leuk door het prima team. Eigenlijk zou men in de rij moeten staan.

Als de AV nadert, nadert ook het bijenseizoen maar als ik om me heen kijk - het is 9 februari - zie ik de sneeuw-klokjes alom bloeien en de eerste crocussen beginnen mee te doen. Veel te vroeg, want de temperatuur voorkomt dat ze 'uitgebaat' worden om maar weer eens een nieuw Nederlands woord te gebruiken. Maar toch mooie signalen dat het komen gaat!

Suikerformulier VBBN

30 April is de laatste dag waarop u uw suikerbestelling kunt doorgeven aan de secretaris van uw subvereniging. **Niet vergeten!**

Koninginnenteeltdag 25 maart

De koninginnenteeltdag zal dit jaar gehouden worden op 25 maart, en wel aansluitend op de Algemene Ledenvergadering van de VBBN. Deze dag zal gehouden worden in het WICC/IAC gebouw te Wageningen. Zie voor de routebeschrijving BIJEN 9(2): 59-60 (2000). De aanvang is 14.00 uur, de toegangsprijs bedraagt f10,-, aan de zaal te voldoen.

Programma

- Lezing door Job van Praagh met een inleiding over het nut en de noodzaak van selectie bij bijen en volgens welke methode(n) dit te doen.
- Verslag van Elbarte Kamp, ID/DLO Lelystad, over het monsteronderzoek 1999, naar het vóórkomen van sporen van Amerikaans vuilbroed in Nederlandse honing.
- Mededelingen over 'bloedvernieuwing' op Schier en over de resultaten en verdere aanpak van het Doppenproject.

Het programma is de moeite waard om op 25 maart a.s. naar Wageningen te komen of om ná de Algemene Ledenvergadering in Wageningen te blijven.

Met ingang van 3 april a.s. is Marga Canters, redactiesecretaris van het maandblad BIJEN en tevens ledenadministratie VBBN, afwezig i.v.m. zwangerschapsverlof.

Haar taken zullen voorlopig door een vervanger worden overgenomen. Marga hoopt haar werkzaamheden in augustus weer te kunnen hervatten.

ZLTO

Van de bestuurstafel

J. Beekman

Het bondsbestuur vergaderde op 27 januari 2000 te Tilburg. De volgende zaken zijn aan de orde geweest:

• **Opening**

De eerste vergadering in het nieuwe jaar, en in de pas begonnen eeuw. De voorzitter spreekt de hoop uit dat we op dezelfde goede wijze met elkaar mogen samenwerken als in het jaar dat achter ons ligt. 'Problemen zijn er om opgelost te worden' ook al lijkt het er soms op dat we met iedere oplossing een probleem hebben.

• **Notulen bestuursvergadering 15-12-99**

Deze zijn ongewijzigd vastgesteld en ondertekend.

• **Mededelingen en ingekomen stukken**

Door de voorzitter:

- De terugkomdag voor alle honingkeurmeesters wordt georganiseerd op zaterdag 18 maart in het Bijenhuis te Wageningen, aanvang 10.00 uur. Ook zullen op deze dag de normen voor mede-, koek- en waskeuring onder de loep genomen worden. Voor het programma zie BIJEN 9(2): 47 (2000).

- Vergadering met de commissie Tuinidee 2000. Alle werkzaamheden zijn besproken en ingepland. De in te kopen bijenproducten zullen in een aparte bespreking met de vertegenwoordiger van de leverancier, aan de orde komen.

- gesprek gevoerd met de financiële administratie van ZLTO inzake gelden verkregen bij de verkoop Honingzemerij. Hoe hier bij te handelen.

- Vergadering met de Plantenziektenkundige Dienst (PD) te Wageningen.

Weer moest worden vastgesteld dat de schadeformulieren slordig worden ingevuld. Dat is jammer, er gaat informatie verloren. Monitoring m.b.t. de bijen is nog niet van de grond, heeft geen prioriteit bij de Minister. Verslag besproken van de vergiftiging van bijen de laatste 10 jaar. Een en ander is in grafieken vastgelegd. Inventarisatie van de ingestuurde schadeformulieren van het jaar 1999.

Deze moeten nog verwerkt worden door de AID en PD. Over de bijensterfte in Boerdonk en omgeving, en wat de uitkomst is m.b.t. het onderzoek op de Ambrosiushoeve is uitgebreid verslag gedaan. Zie Bijen 8(4): 101 (1999). De werkgroep wordt als volgt veranderd: dhr. D. Vunderink treedt terug als voorzitter en wordt opgevolgd door dhr. H. van der Scheer. Dhr. P. Oomen treed terug als secretaris en wordt opgevolgd door Mw. C. Drijver.

- Het voorstel van vereniging Boxtel, om via een platteland van het dorp/stad aan te geven waar bijenstanden zich bevinden lijkt een goed idee. Op de platteland zijn cirkels getrokken van 3,6 en 9 km waarin de standen zijn aangegeven. Een goed hulpmiddel bij uitbraak Amerikaans vuilbroed voor de AID om te zien waar de bijenstanden zich bevinden. Zeker wat betreft de niet bij

een organisatie aangesloten bijenhouders.

Van de secretaris:

- Brief aan de Bedrijfsraad inzake doorberekening

Nationale honingkeuring.

- Brief naar gemeente Alphen met het verzoek om zoveel mogelijk medewerking te verlenen m.b.t. het bouwen van een bijenhal bij een van onze leden.

- Onjuiste opgave datum op retourstrook algemene vergadering 2000 zal gecorrigeerd worden bij het toesturen van de agenda voor deze vergadering.

- Diverse aanvragen door de verenigingen voor oorkonden, zilveren en gouden verenigingsspeldjes.

N.B. Bij de secretaris komen gemiddeld 40 zaken aan de orde, tussen twee bestuursvergaderingen in, die de nodige aandacht vragen. Daar zijn de zaken die telefonisch afgehandeld worden niet bij.

• **Definitieve afrekening studiedag 1999**

Deze rekening is met een groot verlies afgesloten. Het bestuur heeft de studiedagcommissie geadviseerd om de toegangsprijs te verhogen met f5,-.

• **Voorbereiding jaarvergadering 1-4-2000**

Aan de orde moet komen in de bovenstaande vergadering:

- Imkersverzekering, verhoging premie en uitkering.

- Aftreden bestuursleden en opvullen van de vacature.

- Aanpassen lidmaatschapskaart.

- Suikerlevering is niet meer aan de orde.

- Jaarrekening 1999, herziene begroting 2000, en de begroting 2001.

• **Tuinidee 2000 te s'Hertogenbosch**

Deze wordt gehouden van 23-27 februari. Zie voor meer informatie de mededelingen in deze rubriek.

• **Honingzemerij Het Zuiden BV**

Na moeizame en tijdrovende besprekingen is nu met betrekking tot de financiële afhandeling schot in de zaak gekomen. Het vervolg zal in een federatie vergadering op 16-2-2000 plaatsvinden te s'Hertogenbosch.

• **Toewerken naar één bijenhoudersorganisatie**

Een vast punt op de agenda. Er is een vergadering geweest waar de vijf voorzitters van de imkersorganisaties en de commissie 2000 aanwezig waren. Duidelijk is nu al dat er van een volledige fusie tussen vijf organisaties geen sprake is. Het bondsbestuur houdt vast aan de inhoud van de brief die gestuurd is naar de Bedrijfsraad. Een plan op tafel waarin alle voor en nadelen, de organisatievorm en het financiële plaatje geregeld is, waarna het aan de leden is om de keuze te maken. De discussie gaat verder.

• **Rondvraag en sluiting**

Hier wordt geen gebruik van gemaakt, de voorzitter heeft de vergadering om 17.00 uur gesloten.

Voor meer informatie over het bovenstaande kunt u contact opnemen met het secretariaat, 013-5836350. In het verenigingsboek staat wanneer u de secretaris kunt bereiken.

Bestuivingsregeling 2000

In overleg met de vakgroepen Glastuinbouw en Fruitteelt is besloten voor het jaar 2000 het bestuivingsreglement 1999 opnieuw te hanteren. Voor de adviesprijzen kunt u contact opnemen met het secretariaat van uw organisatie.